

RAPPORT

OPPDRAKSNAVN: DIVE-analyse Sterudkvartalet Moss

EMNE: Kulturhistorisk stedsanalyse

DOKUMENTKODE: 1900606-KMR-001-2019

Med mindre annet er skriftlig avtalt, tilhører alle rettigheter til dette dokument **WSP Norge AS**.

Innholdet – eller deler av det – må ikke benyttes til andre formål eller av andre enn det som framgår av avtalen. WSP Norge har intet ansvar hvis dokumentet benyttes i strid med forutsetningene. Med mindre det er avtalt at dokumentet kan kopieres, kan dokumentet ikke kopieres uten tillatelse fra WSP Norge.

RAPPORT

Oppdragsnavn:	DIVE-analyse Sterudkvartalet Moss		
Oppdragsgiver:	Moss kommune		
Kontaktperson:	Berit Kolden		
Emne:	Kulturhistorisk stedsanalyse		
Dokumentkode:	1900606-KMR-001-2019		
Ansvarlig enhet:	KMR	Utført av:	Kristine Lehn og Marthine Wibe
Tilgjengelighet:	Tilgjengelig	Dato:	09.10.2019

SAMMENDRAG:

Sterudkvartalet ligger i Moss sentrum. Området er i dag preget av en variert bebyggelse der bygningsmassen spenner seg fra 1808 til 1986. Store deler av kvartalet består i dag av parkeringsplass og fragmenter etter eldre bebyggelse, området ønskes utviklet med ny bebyggelse. Denne DIVE-analysen er utarbeidet for å samle kunnskap og gi grunnlag slik at den videre utviklingen av kvartalet ikke forringer de kulturhistoriske verdiene i kvartalet.

I analysens trinn 1 og 2 undersøkes den historiske utviklingen og lesbarheten til Sterudkvartalet. Det er bybrannen i 1808 og i 1881, samt etableringen av Sterud sin bedrift i 1895 som har vært viktige for utviklingen av kvartalet. I analysens 3 trinn vurderes enkeltbygningene i analyseområdet. Det er spesielt Skoggata 10 og Kongens gate 17 og 19 som utmerker seg med høy kulturhistorisk verdi. Samlet er det det tydelige tidsspennet mellom bygningene som gir kvartalet kulturhistorisk verdi. I trinn 4 drøftes hvordan verdiene i analyseområdet kan aktiveres. Analysen avsluttes med anbefalinger til føringer for kvartalet.

REV.	DATO	BESKRIVELSE	UTARBEIDET AV	GODKJENT AV
0.0	09.10.2019	Kvalitetssikring	Kristine Lehn og Marthine Wibe	Monica Rusten
0.1	03.20.3029	Kvalitetssikring	Kristine Lehn og Marthine Wibe	Susanne Fredholm

Innholdsfortegnelse

Innledning.....	6
Oppdrag og analyseområdet	6
Metode og kildeundelag	7
DIVE.....	7
Mål.....	7
Medvirkning.....	8
Trinn 1 Kulturhistorisk beskrivelse	9
Metodikk.....	9
Før 1800 – Byen og industrien	10
Moss.....	10
Sterudkvartalet	12
1800- Næring og bybranner	12
Moss.....	12
Sterudkvartalet	13
1900-19 arbeidsledighet og vekst.....	14
Moss.....	14
Sterudkvartalet	16
Kartmatrise	18
Trinn 2 Historisk lesbarhet	22
Metodikk.....	22
Viktige utviklingstrekk.....	22
Skoggata 2, Huitfeldtgården.....	23
Skoggata 2, tilbygget	24
Kongens gate 17B.....	25
Kongens gate 17	26
Skoggata 10.....	27
Kongens gate 19, bygg i bakgård	28
Kongens gate 19.....	29
Kongens gate 21.....	30
Kongens gate 17, infillbygg fra 1982.....	31
Skoggata 2, Torvterrassen	32
Oppsummering	33
Trinn 3 Vurderende fase.....	34
Metodikk.....	34
Verdivurdering i medvirkningsgruppen	35
Området og bygningenes vern i dag	36
Vurdering av verneverdi.....	36
Områdets samlede verdi	36
Områdets tålegrense.....	36
Bygningenes verdi	37
Verdi- og sårbarhetstabell.....	38
Trinn 4 Aktiverende fase	42
Metodikk.....	42
Sterudkvartalet i dag.....	42
Utfordringer Sterudkvartalet	42
Gjeldende føringer	43

planer med premisser for analyseområdet	43
Handlingsrommet	44
Handlingsrom felles for kvartalet	45
Litteratur.....	50

INNLEDNING

OPPDRAK OG ANALYSEOMRÅDET

Moss kommune har i forbindelse med reguleringen av Sterudkvartalet bestilt en forenklet kulturhistorisk stedsanalyse (DIVE). DIVE-analysen skal ligge til grunn for videre utredninger i forbindelse med reguleringsarbeidet og løfte fram viktige kulturhistoriske elementer i planområdet som har hatt betydning for Sterudkvartalet sin historie, utvikling og særegenhet.

Sterudkvartalet ligger i Moss sentrum og har historisk bebyggelse fra begynnelsen av 1800-tallet og fram til i dag. Det grenser til Kongens gate som var en del av hovedveiforbindelsen mellom København og Oslo, og som byen har vokst fram langs. Området er omgitt av to hensynssoner: bevaring kulturmiljø H470 og krav om felles planlegging 810-6.

Som grunnlag for reguleringsplanen vil det gjennomføres en verneverdivurdering av det helhetlige bygningsmiljøet i det foreslåtte planområdet. Fokuset vil være på tidsspennet i bygningsmiljøet, verneverdiene og sårbarhets- og tålegrenser samt handlingsrommet man har på kulturmiljøets premisser. Analysen vil gi tekst til anbefalte bestemmelser i reguleringsplaner når det gjelder høyder, volum og utforming av ny bebyggelse.

Figur 1 Kongens gate 17-19, det som utgjorde Sterud sine bedrifter ca 1970-tallet.

METODE OG KILDEUNDELAG

DIVE

DIVE-analysen er en spørrende, kritisk, kreativ, tverrfaglig og medvirkningsbasert metodikk. Analysen henter systematikk fra både planfag og kulturhistoriske fag. Gjennom fire målrettede arbeidstrinn omdannes passiv historisk informasjon om analyseområdets kulturhistoriske karakter, betydning og verdier til praktisk anvendbar kunnskap om stedets muligheter og arbeidsrom. I løpet av prosessen belyses analyseområdets 1) historiske karakter – tidsspennet i bygningsmiljøet, 2) historiske betydning – verneverdiene i området, 3) verdi og muligheter – sårbarhet og tålegrense samt 4) handlingsrom.

MÅL

Målet med DIVE-analysen er å samle kunnskap og gjennomføre en analyse som kan bidra i avgjørelser rundt utvikling i Sterudkvartalet. Analysen skal gi grunnlag for å ta valg for enkeltbygninger og kulturminner, og for hvordan det fysiske miljøet som helhet skal tilpasses det kulturhistoriske området. Sentrale spørsmål som skal besvares i en DIVE-analyse er: Hva er de typiske trekkene og verdiene? Hva er tålegrensene for den historiske lesbarheten? Hva er handlingsrommet og konsekvensene ved ulike valg? Hvilke enkeltminner og hvilke stedskaraktertrekk gir historiske lesbarhet og sammenheng?

Forberedende fase

Formålet med DIVE-analysen er utslagsgivende for hva som legges til grunn for analysen og det ferdige resultatet av analysen. Det har derfor innledningsvis vært viktig å definere oppdraget og hva oppdragsgiver ønsker å bruke analysen til. For Moss kommune er det viktig at analysen skal fungere som et planunderlag der analysen skal gi tekst til anbefalte bestemmelser i reguleringsplanen når det gjelder høyder, volum og utforming av ny bebyggelse.

Trinn 1 – Beskrivelse (D) Mål: belyse analyseområdets historiske karakter

I analysens første del gjennomgås hovedtrekkene Moss sin historiske utvikling med utgangspunkt i Moss sentrum og Sterudkvartalet. Viktige tidsperioder som har påvirket området blir beskrevet i tekst og forsterkes med bilder og kart.

Trinn 2 – Fortolke (I) Mål: belyse analyseområdets historiske betydning

I neste fase fortolkes den historiske utviklingen. Viktige historiske utviklingstrekk for Sterudkvartalet blir beskrevet og historisk lesbarhet vurdert. I denne fasen blir karakteristiske trekk som har hatt særlig stor betydning for kvartalets identitet synliggjort.

Trinn 3 – Vurdere (V) Mål: belyse analyseområdets kulturhistoriske verdier og tålegrense

I tredje trinn blir analyseområdets muligheter og begrensinger beskrevet. Analyseområdets kunnskaps-, opplevels- og bruksmessige egenskaper vurderes på basert på funnene i analysens to første trinn slik at områdets tålegrense kan vurderes.

Trinn 4 – aktivering (E) Mål: definere analyseområdets handlingsrom

I analysens siste trinn presenteres prinsipper og anbefalinger for hvordan området kan forvaltes i framtiden. Analyseområdets handlingsrom vil sees opp mot premissene og den kulturhistoriske verdivurderingen i trinn 3, slik at det skapes en mest mulig riktig avveining mellom vern og utvikling.

MEDVIRKNING

DIVE-metodikken vektlegger en åpen medvirkningsprosess som bidrar til at analysen kompletteres med kunnskap fra enkeltpersoner og -miljøer med ulik lokalkunnskap, kompetanse og ståsted.

Medvirkningsmøtenes innspill gir viktige bidrag til videre vurderinger og konklusjoner i de ulike trinnene. I denne forenklede DIVE-analysen har det for å spare tid og ressurser vært hensiktsmessig å gjennomføre kun ett slikt medvirkningsmøte. Dette ble avholdt 12 september 2019 og følgende personer deltok:

Berit Kolden	Moss kommune	Hans Abrahamsen	Oslo House
Ida Edfeldt	Moss kommune	Bjørnar Johnsen	Oslo House
Mariann Dalseth	Moss kommune	Anja H. Strandskogen	Reiulf Ramstad Ark.
Vibeke Arnesen	Moss kommune	Linn Hjerpaasen	LINK arkitektur
Gunnar R Johansen	Moss historielag	Linn Runesson	Edit Atelier
Per Arild Simonsen	Moss historielag	Marthine Wibe	WSP
Per Vorum	Moss historielag	Kristine Lehn	WSP

WSP hadde i forkant av møte sendt ut følgende spørsmål til deltagerne:

- Hva har formet Sterudkvartalet?
- Hvordan er historien synlig i Sterudkvartalet?
- Er det noen steder eller historier i Sterudkvartalet som er særlig betydningsfulle?
- Hvordan ønsker du at Sterudkvartalet og området rundt skal være i framtiden?

Etter en presentasjon av analysens mål, metodikk og forventninger for arbeidsmøtet diskuterte gruppen spørsmålene i plenum. Medvirkningsgruppens svar på disse har vært en del av det videre arbeidet i DIVE-analysen.

TRINN 1 KULTURHISTORISK BESKRIVELSE

METODIKK

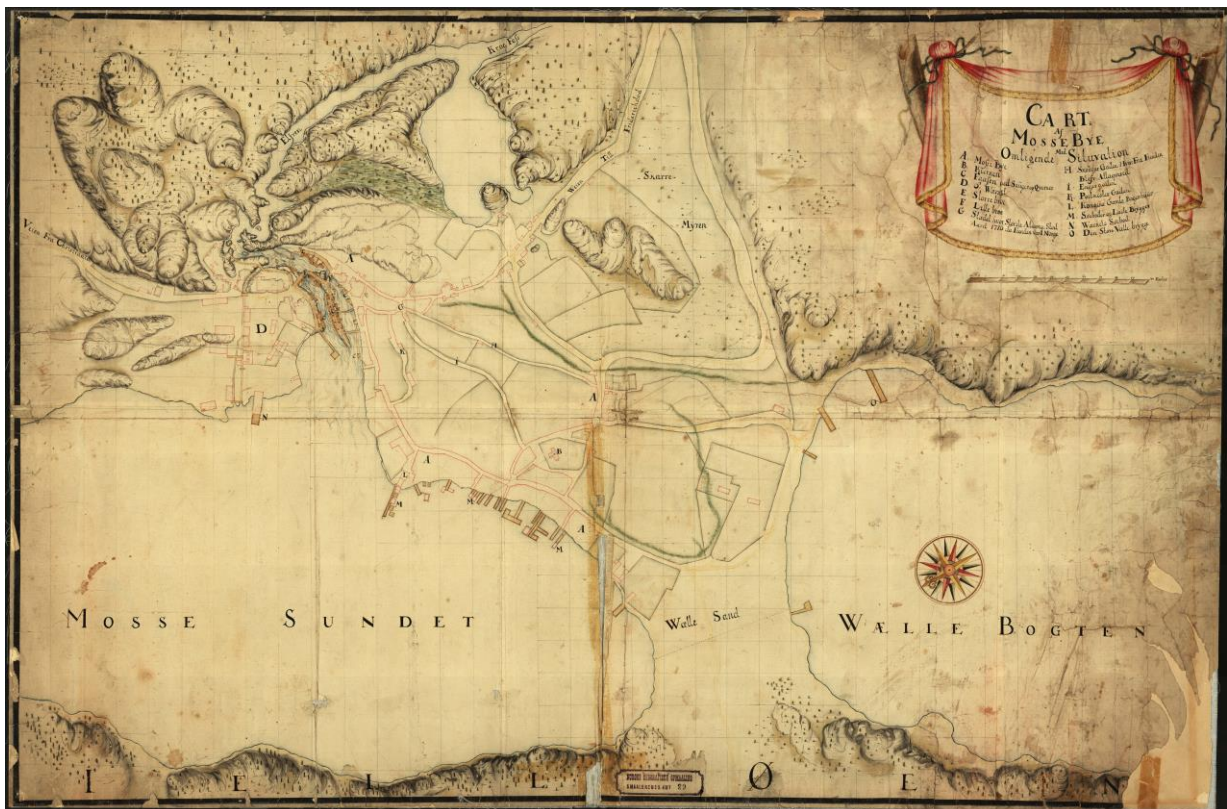
I dette kapitlet gjennomføres DIVE-analysens første trinn. I den beskrivende delen av DIVE-analysen beskrives analyseområdets historiske karakter. Med historisk karakter menes egenskaper og særpreg som er spesielle for analyseområdet, slik som bylandskap, bebyggelsesmønster og byggeskikk. Vi har valgt å beskrive Sterudkvartalets utviklingshistorie. Kildene benyttet som underlag er historiebøker, kart og eldre fotografier. Fortellingene som beskrives gjennom de skriftlige kildene er per definisjon immaterielle, men manifesterer seg fysisk i stedets arealbruk og bebyggelse. Trinn 1 innledes med en presentasjon av det «historiske rommet» for Moss og Sterudkvartalet med «dykk» fra dagens situasjon ned i ned analyseområdets kulturhistoriske utvikling, der det gjøres rede for Moss sin opprinnelse og utvikling, og ser på utviklingen av Sterudkvartalet i relasjon til denne. Det er enkelte tidsepoker som har påvirket Sterudkvartalet mer enn andre disse omtales mer detaljert. Gjennom kart illustreres analyseområdets historiske utvikling, og gjennom en tid/rom-matrise kartlegges, sorteres og systematiseres den historiske informasjonen om analyseområdet.

FØR 1800 – BYEN OG INDUSTRIEN

MOSS

Stedet – senere byen – Moss fikk navnet fra Morsa som Moss-elven het før. Mosselven danner en foss like før den renner ut i havnen, noe som ga gode muligheter til å etablere industri. Det er først på 1300-tallet at Moss blir nevnt, men funn forteller at det har bodd mennesker i Moss fra steinalderen av.

Ikke før på slutten av 1500-tallet begynte Moss å utvikle seg til et lite bysamfunn. Næringsgrunnlaget var trelasthandelen der kjøpmenn fra Danmark og Holland var de viktigste kundene. Moss ble regnet som et av landets beste ladesteder. Byens vekst førte til at Moss i 1587 fikk status som ladested med egen tollskriver. Det var industrien og handelen som skulle drive utviklingen av Moss. Av den eldste folketellingen som ble gjennomført i 1614 kan man lese at håndverkere var den yrkesgruppen som var sterkest representert i Moss. 50 år senere var folketellingen preget av to grupper, både bønder og håndverkere.

Figur 2 Kart fra viser byen Moss som vokser fram langs elven med jernverket, og langs Kongeveien og havnen. Kilde: Moss historielag.

En stor del av næringen i Moss har vært knyttet til fossen. Virksomhetene som etablerte seg langs denne preget som følge av dette utviklingen av byen. Tidlig ble sagbruk og møllebruk etablert langs fossen og i 1704 ble den første storindustrien startet opp i Moss. Dette var *Moss Jernverk* som ble anlagt på nordsiden av fossen. Jernverket skulle komme til å prege byutviklingen av Moss da det dannet seg et eget samfunn rundt jernverket med både arbeiderboliger og skole.

Svenskekongen Karl XII hadde under det første Norgesfelttoget i 1716 blitt oppmerksom på Moss sin strategiske plassering. Det første slaget om Moss var uten stor betydning og fant sted ved Moss Jernverk. Situasjonen var annerledes da en norsk styrke under oberst Vincents Budde i 1716 seiret mot Falkenbergs menn i det andre slaget om Moss. Da mistet svenskene kontroll over byen og den strategisk viktige havnen.

Slaget stod på det som i dag utgjør Vincent Buddes plass, men som på den tiden var en smal plass i passasjen mellom «Mostuegården» på østre side og «Tyskerstuen» på vestre side.

I 1719 besøkte Kong Fredrik IV Moss, et besøk som skulle komme til å få stor betydning for stedets utvikling som by. Femten av stedets borgere anmodet Kongen om at Moss måtte få egen byfogd, og i 1720 ble anmodningen tatt til følge. At Moss fikk en egen dømmende myndighet førte til at Moss gikk fra å være et ladested til å bli en kjøpstad og Norges tolvte by.

Byen vokste langs Kongeveien, Mosseelven og fjorden. Industrien ble anlagt langs fossen og elven, langs Kongeveien etablerte kjøpmenn seg og ved sundet hadde kjøpmennene sine sjøboder. Byggeskikken avspeilet de sosiale strukturene i byen som var preget av industri og handel. De fleste husene var bygget i tre langs naturlige veitraseer og langs elven og fjorden. Byen vokste fram uten gateregulering, og med den tette trebebyggelsen var byen sårbar for brann.

I 1727 fikk Moss som kjøpstad fastsatt sine grenser. I nord gikk grensen ved fossen. Sydover fulgte den først Vansjø fram til nåværende Vogtsgt, så Kongens gate, Høyenhaldgata, og ned til Værla ved enden av Moss kirkegård. Så fortsatte den langs Stengata og bort til Værlesanden. I 1736 fikk byen omsider ved kongelig reskript fortollingsfriheter som andre kjøpsteder dette førte til at byens industri og kjøpekraft vokste samtidig med innbyggertallet.

Figur 3 Kart over Moss fra 1720. Kartet viser hvordan byen har vokst fram langs elven og fjorden, og den typiske byggeskikken fra denne tiden. Kilde: Gunnerus – Spesialsamlinger ved NTNU Universitetsbibliotek

STERUDKVARTALET

Det som i dag utgjør Sterudkvartalet var en del av Berg-løkken som lå mellom Skoggata, Kongens gate og Vogts gate. Løkken besto for det meste av bergknauser og skogkratt. Langs Kongens gate etablerer flere kjøpmenn seg, en av disse er Erich Olsen som i 1779 kjøper en stor tomt av Just Gude etter at gården hans brant. På tomten bygde han opp en stor gård med krambod og boder, stall og fjøs. På 1700-tallet var det ennå ikke etablert et torg i byen, og Kongens gate munnet ut i et lite veikryss med åpne enger og myrer nedenfor.

1800- NÆRING OG BYBRANNER

MOSS

På begynnelsen av 1800-tallet var det ca. 1400 mennesker som bodde innenfor byens daværende grenser. Siden 1700-tallet hadde befolkningen økt med ca. 100 mennesker pr. tiår. Det ble bygget få hus i løpet av denne perioden, og byen var preget av en- og halvannenetasjes malte og umalte tregårder. Byen var delt av to gater. Den nedre gaten gikk under navnet *Storgaden*, og den øvre gaten ble kalt *Kongens gade*. Disse to gatene samt veien gjennom Jernverket, var fortsatt de eneste egentlige «bygatene». Byen besto ellers av spredt bebyggelse og stier innimellom løkkene, samt en tettere småhusbebyggelse langs havnen. De fleste husene i byen rommet både næringsvirksomhet og bolig.

Moss var utsatt for fire bybranner i løpet av 1800-tallet. I 1807 begynte en brann som skulle gjøre 200 innbyggere husløse. Brannen raste nedover Henrich Germers gate til Kongens gate og bortover Nordre Bjergs vei og la store deler av byen i ruiner. Året etter skulle nok en brann herje lenger syd i Kongens gate, 22 gårder brant, alle større kjøpmannsgårder. Etter bybrannen i 1808 ble Kongens gate sammen med flere gater regulert bredere. Flere private tomteeiere måtte gi fra seg mark til kommunen etter den store bybrannen, der en av disse var Elisabeth Magdalene Olsen. Hun måtte avstå 1200 kvadratalen av sin tomt som ble utlagt til Christian Augusts torv, nåværende Vincent Buddes Plass. Torget ble utvidet igjen i 1827.

I 1858 brant det igjen i Moss. Den gamle bebyggelsen av tre var et lett offer for flammene. Brannen spredte seg raskt og i alt 52 gårder brant ned. Blant dem var det flere viktige bygninger for bysamfunnet, slik som

kirken, rådhuset, allmueskolen, postkontoret og den daværende tollboden. Brannen skapte store problemer for folk i Moss, og det ble samlet inn penger i andre byer for å hjelpe de som var hardest rammet. Det samme året gikk flere kjøpmenn konkurs og mange var blant byens største. I årene etter brannen opplevde Moss et kraftig tilbakefall, noe som også vises i folketallet som sto stille i flere år.

Den siste store bybrannen rammet Moss i 1881. Denne

Figur 4 Kongensgate etter den siste store bybrannen i 1881. Kilde: Nasjonalbiblioteket

gangen begynte brannen i Kongens gate ved Torvet. Den spredte seg nordover og sydover. Store deler av Kongens gate og Vincent Buddes plass ble berørt av brannen. I 1883 blir Kongens gate trukket noe østover og utvidet, og det ble oppført nye gårder i mur langs den søndre delen. I 1890 blir flere av byens gater underlagt murtvang gjennom skjerpede byggeforskrifter.

Mot slutten av 1800-tallet hadde det vært nedgangstid for Moss. Bøndernes kjøpekraft var svak da prisene for poteter, smør og kjøtt var lav. I 1895 gikk et av byens største handelshus konkurs, noe som førte til at også flere kjøpmenn i byen fikk svekket betalingsevne eller gikk konkurs. Konkurser og tvangsauksjoner preget byen.

STERUDKVARTALET

Figur 5 Sterudkvartalet markert med rødt.

De store bybrannene preget også utviklingen av Sterudkvartalet på 1800-tallet. Før brannen i 1808 lå det flere kjøpmannsgårder i kvartalet. En av byens store kjøpmenn Erich Olsen sin gård brant ned i bybrannen i 1808. Gården ble bygget opp igjen av hans datter Elisabeth Magdalene Olsen og det er denne bygningen som i dag utgjør Skoggata 2. I 1880 årene ble eiendommen overtatt av Huitfeldt. I 1890 startet Henrik Jarlis Larssen sin jernvarehandel i den lave trebygningen ut mot Vincent Buddes plass i Skoggaten 2.

Kongens gate 17 brant også ned i denne bybrannen. Enken Anne Torstensdatter solgte eiendommen til smedmester Anders Eriksen i 1807 som gjenoppbygde gården etter brannen. Etter bybrannen i 1881 ble gården igjen rammet av brannen. Da ble eiendommen solgt til glassmester og stortingsmann Ole Iversen som gjenoppbygde gården i mur etter datidens idealer.

I 1895 startet Lars Paulsen Sterud sin manufakturforretning i lokalene i Kongens gate 17. Etter kort tid opprettet han også et skredderverksted for søm av dame- og herreklær. I 1897 kjøpte Sterud og hans kone Laura Sterud gården som butikken lå i av glassmesteren Oluf Iversen. Samme år ble firmaet Sterud AS etablert, samtidig med at bedriften utvides til Kongens gate 17 B.

Figur 6 Vincent Buddes plass ca 1910-20. Skoggata 2 til høyre. Kilde: Østfold fylkes billedarkiv

1900-19 ARBEIDSLEDIGHET OG VEKST

MOSS

1900-tallet var en tid som skulle preges av byvekst. I 1920-årene økte byens viktigste næring – industrien. Men til tross for oppgangstid var 1920-tallet også en tid preget av streik og arbeidsløshet. Utover 1930-tallet økte arbeidsledigheten da industrien måtte kutte i arbeidskraft, i 1931 var ca. 500 arbeidsløse og i 1936 var antallet økt til over 1000.

Figur 7 Utsikt fra Vincent Buddes plass mot Kongens gate før rehabiliteringen av Sterudgården i 1916. Kilde: Østfold fylkes billedarkiv.

Til tross for høy arbeidsledighet utviklet og utvidet byen seg i løpet av 1920-30 årene. Det ble det anlagt flere nye gater i sentrum og et nytt torg langs Th. Petersons gate. Fram til da hadde Øvre Torg, det som i dag utgjør Vincent Buddes plass, fungert som byens torg. Moss utvidet sine grenser, og i 1938 ble en del av Rygge innlemmet i Moss.

På 1940-tallet var Moss en by på litt under 11000 innbyggere. Under 2. verdenskrigen ble også Jeløy innlemmet i Moss slik at innbyggertallet økte til 17000. I 1943 ble samtlige forsamlingslokaler i Moss rekvirert og tatt i bruk av tyske tropper, tanksperringer ble bygget flere steder i byen. Byen var okkupert av tyskerne fram til frigjøringen i 1945. Tiden etter krigen var preget av gjenreisning. Flere tyskerbrakker ble innredet til boliger før arbeidet med boligbyggingen kunne begynne. Industrien som før krigen hadde vært en viktig del av Moss tok opp produksjonen og kunne utvide.

Figur 8 Kongens gate mot Vincent Buddes plass. Skoggata 2 til venstre i bildet i 1954. Foto. Johan Rynnås

På 1960-tallet startet en revitalisering av byens sentrum. Flere av de gamle byggene ble revet til fordel for nye og moderne bygninger. Spesielt Dronningensgate og nordre del av Kongens gate ble rammet av saneringen. På de bare tomtene reiste det seg snart store

og tidsmessige bygninger med varehus og forretninger. Fram til 1960 hadde det vært rasjonering på biler i Norge. Privatpersoner flest hadde hittil ikke hatt mulighet til å kjøpe bil. Opphevingen av rasjoneringen førte til at bilen gjorde sitt inntog i byen. Flere gater ble trafikkerte, og områder som tidligere hadde vært løkker eller tomter uten bebyggelse i byen ble brukt til parkering.

Figur 9 Skoggata 2 i 1985 før Torvterrassen ble bygget. Foto. Johan Rynnås.

Utover 1970-tallet og 1980-tallet fortsatte sentrumsutviklingen i takt med at hverdagslivet ble omformet mot en felles materiell kultur. En livsstil preget av nye forbruksvarer hadde bredt seg i deler av befolkningen allerede før krigen og ble nå synlig gjennom etableringen av de mange kjøpesentrene.

STERUDKVARTALET

På begynnelsen av 1900-tallet ble det bygget flere eneboliger i Sterudkvartalet mot Skoggata. Otta Svae bygget i 1901 en flermannsbolig med forretning i første etasje i Skoggata 10.

I 1916 måtte Sterud utvide sin bedrift som følge av plassmangel. Fram til da hadde Sterudfamilien benyttet 2 etasje i Kongens gate 17 som privatbolig. Samtidig med at lokalene gikk fra å være bolig til å bli bedriftslokaler ble murgården totalrehabilitert slik at den imøtekom datidens krav og preferanser.

I 1935 utvidet Sterud ytterligere. Han etablerte et kjoleverksted i Kongens gate 17. Kjoleverkstedet ble anlagt i tilknytning til kåpeverkstedet. Sterud ble nå en plass der man ikke bare kunne kjøpe konfeksjonsklær og kåper, men en plass i Moss der den seneste moten fra kontinentet var å få tak i. Firmaet beskjeftiget i 1937 25 arbeidere og 60 funksjonærer. I 1938 overtok Sterud det store moderne nybygget i Kongens gate 19 på naboeiendommen. Firmaet ble da i stand til å innrette seg etter tidens krav. Sterud kunne utvide og avdelingene var nå omfattet av skredder-, kåpe- og kjoleverksted, 2 herrekonfeksjonsfabrikker samt forandrings-systuer.

I starten av andre verdenskrig flyttet mange av de jødiske arbeiderne ved Sterud til andre deler av landet som følge av frykten for utskrivning til «tyskerarbeid». Familien Ullmann som hadde drevet forretning i Skoggata 2 ble i 1942 sendt til Grini i Oslo og Sachsenhausen i Tyskland. Etter krigen blir gjenreisningen av Moss en viktig fanesak for Sterud, som bidro økonomisk til gjenreisning av byen. Mot slutten av 1940-tallet utvidet Sterud til å ikke bare selge klær, men også dyner, tepper og linoleumsbelegg. De samarbeidet med flere industrifabrikker i Østfold.

1960-tallet var en tid preget av sentrumsvitalisering i Moss. Sterudkvartalet var fortsatt preget av småhusbebyggelse og kjøpmannsgårder samt murgårdene langs Kongens gate. I 1969 la Rygge-Våler Sparebank fram planer for et nybygg i Kongens gate. Banken satt med eiendommene Kongens gate 21, Fr. Nansensgate 6 og den nyervervede Sterudhagen i Kongens gate 19. Arkitektene Saugestad, Thoring og Skjelle stod for utformingen av prosjektet, og la vekt på at bygget skulle skape liv og virksomhet i strøket og gi byen en ansiktsløftning. På eiendommen i Kongens gate og i Gregersgate mot Svaebakken var det flere bygninger fra 1800-tallet som ble revet. Samtidig med at Sparebanken ble bygget ble også gateløpet Gregersgate etablert der inngangen til Sparebanken var plassert. På baksiden av Sparebanken der Sterudhagen lå ble det anlagt en parkeringsplass.

I 1986 bygges Torvterrassen i Skoggata 2. Flere kjøpmenn etablerte seg i butikklokalene og leilighetene ga rom til byens befolkning. Fram til 1986 hadde det stått flere mindre trehus på området, og bakgårdene ble brukt til parkering. Til tross for at flere hus ble revet under byggingen av Torvterrassen var det fortsatt trehusbebyggelsen, spesielt den mot Skoggata og Vincent Buddes Torg som karakteriserte Sterudkvartalet.

I flere tiår sto utviklingen stille i Sterudkvartalet. I løpet av 1990-tallet og 2000-tallet forsvant mange av forretningene i Kongens gate, og i 1990 legger Sterud ned sin konfeksjonsforretning etter over 100 år med produksjon og salg.

I 2015 rives flere av husene langs Skoggata. I 2015 flyttet Sparebank 1 Østfold Akershus ut fra hovedkontoret i Kongens gate, og en parkeringsplass blir etablert i kvartalet.

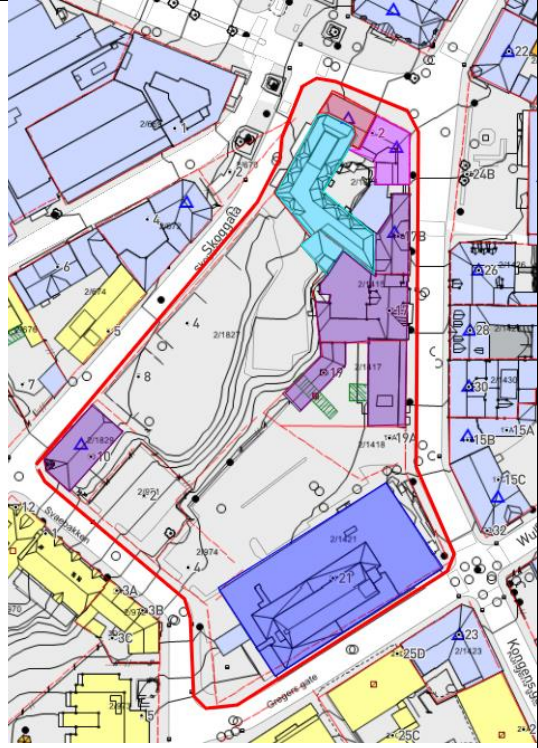
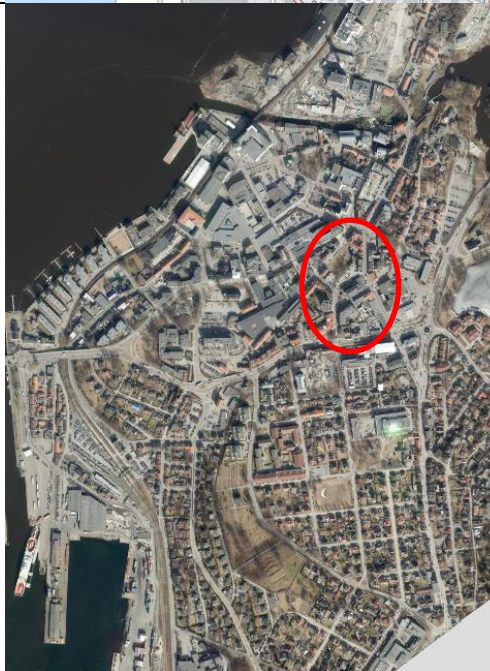

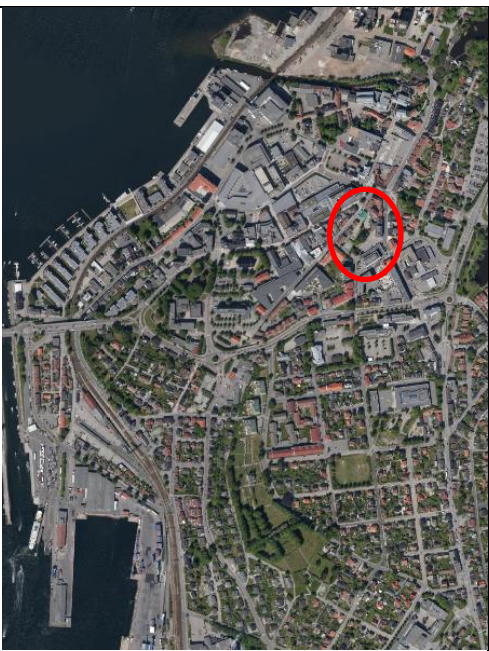
Figur 10 Kongens gate 21 på 1980-tallet. Foto. Johan Rynnås.

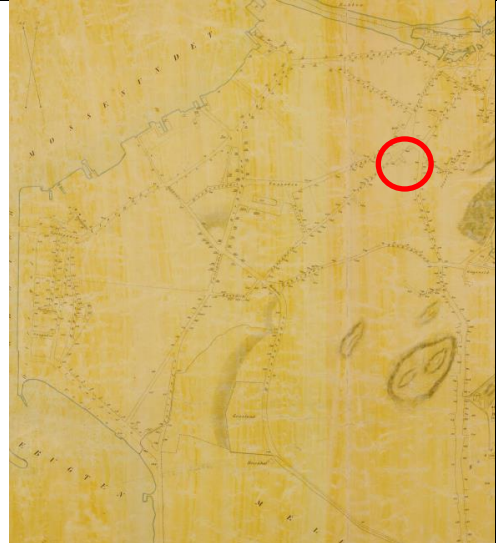
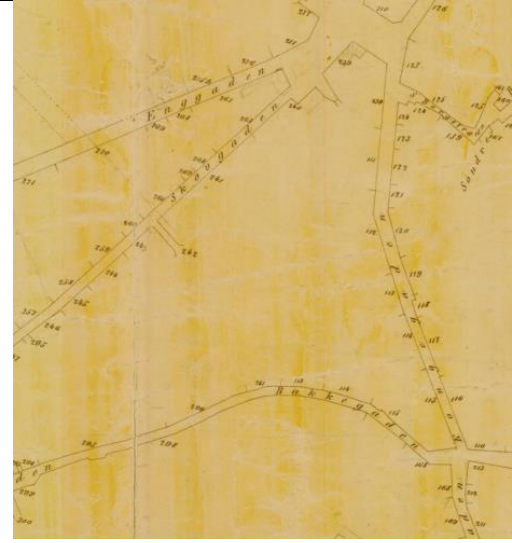
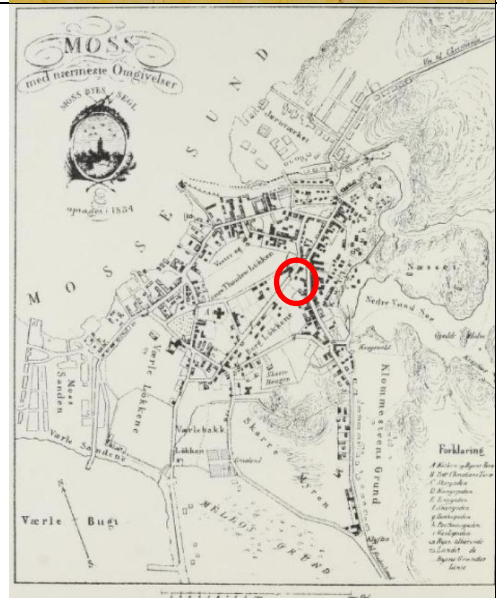
Figur 11 Skoggata mot Vincent Buddes plass i 1985. Foto. Johan Rynnås.

KARTMATRISE

Tid			Sterudkvartalet markert med rødmarkerin. Bygninger fra ulike epoker representert gjennom ulike farger. Rød: før bybrannen i 1808. Lys lilla: før bybrannen i 1881. Lilla: etter bybrannen i 1881. Blått: 1970-tallet. Turkis: 1980-tallet.
2019			Moss har utviklet seg mot sjøsiden og elven. Sterudkvartalet er i dag et område med en variert bebyggelse som spenner seg fra begynnelsen av 1800-tallet og fram til 1980-tallet. På grunn av at deler av den eldre bebyggelsen er revet er kvartalet noe fragmentert.

2014			Fram til 2014 var flere av eneboligene i Skoggata bevart. Sammen dannet de et trehusmiljø ut mot Skoggata. Svaebakken 4, var også bevart før det ble revet til fordel for en parkeringsplass. Kvartalet preges av sanering.
1972			På 1970-tallet i Moss blir flere store bygninger bygget i sentrum, og en del av byhagene forsvinner. Den største endringen er oppføringen av sparebankbygg et i 1972. Da blir Gregersgate anlagt som veitrase slik at Sterud-kvartalet får sin nåværende form. Handel preger kvartalet med flere bedrifter i bygningene.

1955			På 1950-tallet preges Moss av småhusbebyggelse og industri mot havnen. Byen har fortsatt mange av byhagene bevart. I Sterudkvarteret består bebyggelsen hovedsakelig av murgårder og trehusbebyggelse fra 1800-tallet. Sterudhagen legger beslag på store deler av kvarteret.
1904			Moss utvides på begynnelsen av 1900-tallet. Skarmyra blir regulert. I århundreskiftet preges Sterudkvarteret av en vitalisering. Flermannsboligene i Skoggata blir bygget. I 1939 blir Sterudgården bygget.
1885			Under bybrannen i 1881 blir Moss hardt rammet. Flere av bygningene i Sterudkvarteret brenner også ned. Flere branntomter står tomme, både i Sterudkvarteret og i Moss.

1858			I 1858 blir Moss regulert på nytt etter brannen samme år. Sterudkvartalet ble ikke rammet av brannen. Byen får stadig flere regulerte gater. Kongegaden, Bakkegaden og Skoggaden omringer Sterudkvartalet.
1834			I 1834 har Moss utviklet seg som by langs Kongens gate, elven og havning. I Sterudkvartalet er det anlagt flere store kjøpmannsgårder.

Kilde: Historiske kart 1881.

TRINN 2 HISTORISK LESBARHET

METODIKK

Historien vil alltid være gjenstand for nye tolkninger. Hensikten med trinn 2 er å fortolke og drøfte de historiske sammenhengene som underlag for verdivurderingen i trinn 3. I denne fasen undersøkes det hvor historisk lesbare de betydningsfulle periodene for mennesker og samfunnet er, og hvor tydelig de gjenværende fysiske elementene er i dagens omgivelser. De eksisterende kulturhistoriske karaktertrekkene identifiseres og vurderes etter hvordan de formidler området historie. Vurdering av analyseområdets intakthet og autenticitet kan bidra til å kartlegge de fysiske sporenes tilstand som bærere og formidlere av områdets historiske betydning. I denne delen av analysen tolkes og registreres strukturer, egenskaper og detaljer som speiler de kulturhistoriske epokene beskrevet i trinn 1.

VIKTIGE UTVIKLINGSTREKK

Tidlig på 1800-tallet hadde området allerede etablert seg som viktig sted for handelsnæringen i Moss, noe som kom til å være toneangivende for utviklingen av kvartalet de neste 150 årene. De fleste bygningene i den nedre delen av Kongens gate fungerte på 1800-tallet enten kun til handel eller som kombinert handel og bolig.

På 1800-tallet var det de store bybrannene som kom til å endre Sterudkvartalet og de sosiale strukturene mest. I 1807 ble Kongens gate rammet av en bybrann, der flere av de store gårdene brant til grunn. Det samme skjedde i 1808. I 1881 var det en ny bybrann som styrte utformingen, der det kom nye reguleringer og restriksjoner på hva som kunne bygges og hvordan. Bygninger som ble reist i denne perioden vitner om de nye tidene, med murbygninger og et skifte i hvordan trebygninger ble reist. På samme tid fortsatte utviklingen av kvartalet som et handelssentrum.

I motsetning til andre steder i landet var slutten av 1930-tallet en tid med vekst for Moss. I 1937 ble utstillingen «Moss 1937» arrangert, som viste at byen hadde unngått konsekvensene av depresjonstiden. Industriene som Helly Hansen og glassverket hadde bestått, nye bedrifter hadde blitt skapt og de eksisterende hadde modernisert seg på en suksessfull måte. I denne oppgangstiden ble det reist flere bygninger i funksjonalistisk stil i Moss, datidens internasjonale arkitektoniske trend. Dette ble tilfelle også i Kongens gate.

Det som i årtiene etter krigen kom til å prege Sterudkvartalet var tanken om revitalisering i sentrumsområdene. Generelt i Moss førte dette til at eldre bebyggelse ble revet og erstattet med bygninger som reflekterte de påfølgende periodenes holdning til arkitektur og byutvikling. Endringene i Kongens gate speiler denne utviklingen, der eldre bebyggelse ble fjernet og ny ble reist.

HISTORISK BETYDNING OG LESBARHET

Etter brannen i 1808 ble Skoggata 2 reist. Skoggata 2 består av flere bygninger, der den eldste delen er kjent som Huitfeldtgården. Denne delen ble bygd i 1808. I den eldste delen av Skoggata 2 har det siden bygget ble oppført vært handel, slik som krambodvirksomhet, G.A. Pedersen Kjød & Skotøysbutikk, Evald Olsens slakterforretning og et stykke utpå 1900-tallet Soma Skotøybutikk. Bygningen har dermed høy bruksmessig autentisitet som følge av at bygningen alltid har blitt benyttet til handel.

Huitfeldtgården i Skoggata 2 har gjennomgått endringer som har forandret byggets uttrykk. Bygningen har bl.a. fått nye vinduer, dører og kledning.

Huitfeldtgården i Skoggata 2 har gjennomgått endringer som har forandret byggets uttrykk. Bygningen framstår ikke i dag som et typisk tidlig 1800-talls bygg. Store deler av de opprinnelige elementene, som nye vinduer, dørører og kledning er byttet ut. Dette fører til at lesbarheten er svekket. Bygget har i tillegg en baldakin mot Vincent Buddes plass som ikke stemmer med det opprinnelige klassisistiske uttrykket. Vinduene på bakkeplan tilknyttet butikkdrift har fått større sammenhengende vindusflater og inngangspartiet mot Vincent Buddes plass er trukket inn i bygningen med ny dør og ny trapp. I tillegg er byggets øvrige toramsvinduer byttet, men disse har fått en relativt tidsriktig utforming.

SKOGGATA 2, TILBYGGET

HISTORISK BETYDNING OG LESBARHET

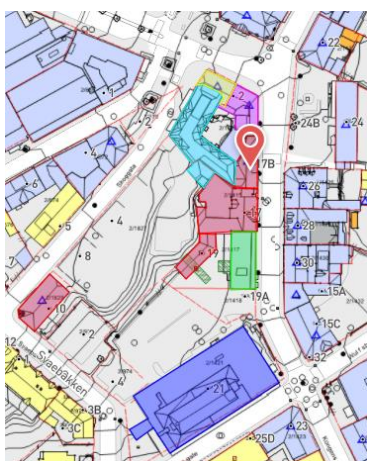
Det er usikkert akkurat når tilbygget på Skoggata 2 mot Kongens gate ble bygget, men ut ifra eldre kart var det før 1858. Hjørnet mot Vincent Buddes plass kalles fortsatt i dag for «Larssenhjørnet», og var i mange år et muntlig uttrykk som følge av at bedriften Henrik I. Larssen holdt til i bygget i over 100 år.

Både Huitfeldtgården og tilbygget i Skoggata 2 var en del av den historisk viktige handelsaktiviteten som foregikk i området i og rundt Kongens gate allerede tidlig på 1800-tallet, og det har alltid vært butikkdrift og handelsnæring i disse bygningene. Disse bygningene er essensielle for å kunne lese kvartalet som et tidligere knutepunkt for handel, og utviklingen av handelsvirksomheten langs Kongens gate.

I likhet med Huitfeldtgården har tilbygget fått endret sin fasade, der en dør på byggets hjørne er fjernet og ytterdøren mot Kongens gate er byttet. Vindusomrammingene har blitt noe endret og vannbrett har blitt fjernet i forbindelse med bytte av vinduer, men dekor på undersiden av det øvre vannbrettet er beholdt.

Tilbygget i Skoggata 2 har gjennomgått flere endringer, og oppfattelsen av bygningen som opprinnelig er svekket som følge av dette. Fjerningen av ytterdør på hjørnet påvirker integriteten og autenticiteten, da hjørnedører var typisk for datidens byggeskikk. Den er derimot lesbar som del av den eldre trehusbebyggelsen med sin form og plassering. Byggets plassering på hjørnet utgjør en historisk avslutning på kvartalet.

KONGENS GATE 17B

HISTORISK BETYDNING OG LESBARHET

Mellom 1881 og 1895 ble Kongens gate 17B reist, som en del av Skoggata 2. Bygningen ble benyttet av L. P Sterud, og det var i denne bygningen han startet sin bedrift. Bygningen ble en del av Sterudbygningene. Fram til 1990-tallet ble bygningen benyttet av Sterud. Bygningen har gjennomgått flere endringer i senere tid.

Bygningen er oppført i tre med enkeltelementer fra sveitserstilen, slik som dekoren under takutstikkene og på vindskiene. Kongens gate 17B har blitt svært endret på bakkeplan. Inngangspartiet har gått fra å være midt på fasaden til å bli flyttet til siden, noe som strider mot byggeskikken fra denne tiden. I tillegg er vinduene i første etasje endret i både form og størrelse. Dette fører til at bygningens autenticitet er svekket da bygningen ikke lenger oppleves som et eldre trehus fra tidlig 1900-tall.

KONGENS GATE 17

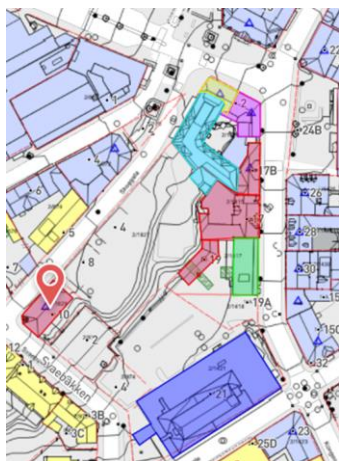
HISTORISK BETYDNING OG LESBARHET

Som følge av bybrannene på 1800-tallet ble det en økning i antall murbygninger. På den østre siden av Kongens gate ble det reist en rekke med murgårder, og i Sterudkvartalet kom Kongens gate 17, 19 og 21. Av disse murgårdene gjenstår Kongens gate 17 som en lett gjenkjennbar murgård fra slutten av 1800-tallet/starten av 1900-tallet. Bygningens opprinnelige fasade ble noe endret i 1917, da bygget fikk en ny svungen gavl i tråd med jugendstilen og den internasjonale trenden på den tiden.

Kongens gate 17 ble tidligere kalt Bredahlgården, men er nå kjent som den første Sterudgården. Det var her denne bedriften ble etablert, og som en bedrift som ga navn til kvartalet var den svært viktig for området og Moss generelt. Bygningen har stor historisk betydning og gjør den tidlige historien om Sterud lesbar.

Gjennom første halvdel av 1900-tallet ble Kongens gate 17 kontinuerlig utvidet og endret mot baksiden, og i tillegg ble det gjort endringer i bygningsdetaljene. Vinduene i andre og tredje etasje er blant annet byttet til vinduer som ikke helt harmonerer med datidens typiske vinduer. Der de største forandringene har skjedd er på bakkeplan, med vinduer i aluminium, baldakin og inntrukket inngangsparti. Konstruksjonen og gavlen er derimot så klare i formspråket at bygningen enda er godt lesbar som fra århundreskiftet 1800/1900.

SKOGGATA 10

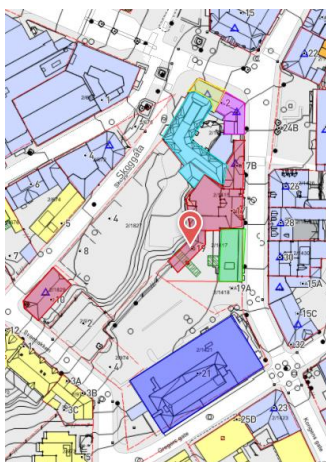
HISTORISK BETYDNING OG LESBARHET

I Skoggata ble det etter brannen i 1881 reist en rekke trehus. Disse var plassert et stykke unna hverandre for å hindre spredning av en eventuell brann. I dag gjenstår bare Skoggata 10 av disse trebygningene og huset har et utseende tilpasset reguleringene som kom mot slutten av 1800-tallet.

Skoggata 10, også kalt Svaegården, var opprinnelig en bygård i tre bygd for Otto Svae. Huset er i sveitserstil, med elementer som dekorative båndgesimser og vindusomramminger, samt et karakteristisk tårnoppbygg. Der det skiller seg fra andre sveitserhus er de korte takutstikkene som skulle hindre brannspredning til de omkringliggende bygningene. Det brutte hjørnet kom som følge av krav om sikt.

Svaegården er enda i dag svært lesbar som en bygård i sveitserstil og viser hvordan man forsøkte å ta grep for å hindre at en eventuell brann spredde seg hurtig. Det er den eneste gjenværende gården i sitt slag i dette området. Bygningsdetaljer som vinduene er byttet, men i andre etasje har de nye vinduene fått en t-postutforming typisk for sveitserstilen. Første etasje ble endret fra bolig til næringslokale på 1970-tallet og har følgelig fått et noe annet utseende med større vindusflater uten at dette forringer lesbarheten og autentisiteten nevnelig.

KONGENS GATE 19, BYGG I BAKGÅRD

HISTORISK BETYDNING OG LESBARHET

Det er usikkert akkurat når den lave trehusbygningen i bakgården hos Kongens gate 19 ble reist, men den er avmerket på kart på slutten av 1800-tallet. Den opprinnelige funksjonen har muligens vært et lager eller en annen form for bruksbygning tilknyttet Kongens gate 19, men den har senere blant annet vært en kiosk.

Den opprinnelige formen er bevart, men kledning og tak er byttet, og vinduer er satt inn i senere tid. På grunn av endringer i bakgård og i bygget i seg selv er den ikke lengre like lesbar som en bruksbygning tilknyttet den eldre bygningsmassen i forkant.

HISTORISK BETYDNING OG LESBARHET

En av bedriftene som moderniserte seg som følge av oppgangstiden på slutten av 1930-tallet var L.P. Sterud, som på denne tiden også eide Kongens gate 17 og 17B. Sterud kjøpte naboeiendommen Kongens gate 19 som følge av at firmaet hadde hatt jevn vekst og trengte større areal. Der det etter bybrannene hadde stått en tradisjonell murbygning lik andre i Kongens gate kom det en femetasjes funksjonalistisk bygning. Den tok i bruk formspråket og virkemidlene typisk for epoken, med et flatt tak, en tilbaketrukket øvre etasje, rekkverk i smijern og uten dekorative bygningsdetaljer. I tillegg ble det satt opp neonlysskilt med Sterud på taket.

Bygget er i dag svært lesbart som et bygg fra denne perioden. Opp gjennom årene har det skjedd enkelte fasadeendringer, slik som baldakin på bakkeplan og bytte av vinduer i hele fasaden. Bygget forholder seg til tross for dette i stor grad til den opprinnelige utformingen og er et klart funksjonalistisk bygg som viser til Moss sin særskilte utvikling på 1930-tallet. Kongens gate 19 er i tillegg en av tre bygninger tilknyttet Sterud som ligger på rekke nedover Kongens gate. Disse bygningene sammen viser denne bedriftens oppstart og modernisering og har stor historisk betydning. Lesbarheten økes ytterligere av skiltet på taket.

HISTORISK BETYDNING OG LESBARHET

Tidligere sto det en klassisk murgård fra 1899 på eiendommen, også denne en bank. Den eldre banken ble revet til fordel for Rygge-Våler Sparebank, som stod ferdig i 1972. Kongens gate 21 ble reist som et kontorbygg som i stor grad fulgte idealene fra brutalisme, datidens arkitektoniske trend, som tok i bruk og nytolket betong.

Bygget har gjennomgått relativt få endringer i eksteriøret, men endringene på det tidligere inngangspartiet mot byggets sørvestre side påvirker til dels byggets autenticitet og integritet. Inngangspartiet hadde opprinnelig et åpent overbygg og i dag er dette inngangspartiet fjernet og de åpne sidene på overbygget lukket. Det oppfattes derfor som utenpåliggende og noe utypisk for stilen. Brutalismen hadde gjerne et åpnere uttrykk på bakkeplan, slik som byggets fasade mot Gregers gate og inngangspartiet mot Kongens gate. Derimot utgjør denne delen en liten del av bygget og Kongens gate 21 er i dag fortsatt lesbar som brutalisme og et uttrykk for revitaliseringen av sentrumsområdene i Moss på 1960- og 1970-tallet. Det utmerker seg ikke som et bygg med særlig høy historisk betydning i seg selv da det ikke er tilknyttet en essensiell del av aktivitetene som har formet Sterudkvartalet, slik som handelen eller bybrannene. Det er derimot enda lesbart som en del av det historiske spennet i kvartalets bygninger.

KONGENS GATE 17, INFILLBYGG FRA 1982

HISTORISK BETYDNING OG LESBARHET

Infillbygget mellom Kongens gate 17 og Kongens gate 17B ble bygd i 1982.

Bygningen er det første huset som står plassert mellom disse bygningene, da plassen tidligere ble brukt som gjennomgang til bakenforliggende bygninger og bakgård.

Bygningen har gjennomgått få endringer siden 1982 og er lesbar som et uttrykk for sin tid og at Moss allerede på 1980-tallet begynte med infillbygg i historiske bydeler. 1980-tallets innfyllbygg tok i bruk elementer fra den omkringliggende bebyggelsen, noe som er synlig i blant annet takvinkel og materiale i infillbygget. Slike innfyllbygg var et uttrykk for datidens tanke om sentralisering og revitalisering av bykjernen. Det har en begrenset historisk betydning på tross av

en høy grad autentisitet og integritet på grunn av sin manglende tilknytning til aktiviteter og hendelser som utgjorde en essensiell del av Sterudkvartalets historie.

SKOGGATA 2, TORVTERRASSEN

HISTORISK BETYDNING OG LESBARHET

På 1980-tallet ble det reist et stort bygg i Sterudkvartalet, som skulle huse både boliger og bedrifter av forskjellig slag. Her hadde det stått trebygninger reist i årtiene rett etter bybrannen i 1881, men disse ble revet til fordel for det nye bygget. Det ble utformet i datidens postmodernistiske stil, noe som var tilfelle flere steder i Moss.

Bygget står nesten uforandret per dags dato og har høy autentisitet og integritet. Det er dermed enda lesbart som et uttrykk for denne periodens arkitektoniske uttrykk og tanker om trivsel i nærområder. Dette gir seg til kjenne i Torvterassen og det oppholdsarealet som ble skapt der. I likhet med andre nyere bygg i kvartalet utmerker det seg ikke som noe med særlig høy historisk betydning. Dette fordi det ikke er tilknyttet en essensiell del av aktivitetene som har formet Sterudkvartalet, slik som handelen eller bybrannene, men det er lesbart som en del av det historiske spennet i kvartalets bygninger.

OPPSUMMERING

I Sterudkvartalet er flere eldre bygninger bevart med varierende grad av autentisitet og integritet. Felles for alle bygningene er at de har en historisk betydning med tanke på at de sammen viser et tidsspenn i utviklingen av både Moss generelt og Sterudkvartalet.. Generelt er bygningene lesbare som representanter for sin tid, om enn med fragmentert uttrykk på noen av dem. Byggeskikk og arkitektur har endret seg etter hvert som byen har vokst og blitt rammet av brann, noe som kan leses i dette området. I tillegg til å vise den fysiske byutviklingen, befinner det seg bygninger her som er knyttet til lokalt viktige historier. Deler av dette kvartalet var sentrum for handelsaktivitet, og de gjenstående bygningene viser denne historien.

TRINN 3 VURDERENDE FASE

METODIKK

I tredje trinn vurderes kulturarvens verdier og de kulturhistoriske kvalitetenes robusthet og muligheter som verdi- og bruksressurser. Arbeidet tar utgangspunkt i de to første trinnenes beskrivelser og formidling av analyseområdets historiske karakter og betydning. I denne fasen skal det stadfestes hvilke egenskaper som har spesiell verdi, om de kan utvikles og hvor grensene går for hva de tåler. Muligheter og begrensninger kan måles ved å vurdere utviklingspotensial og endringskapasitet.

Med utviklingspotensial menes ikke bare kulturarvens økonomiske og bruksmessige potensial, men også kulturminnernes kunnskapsverdier, opplevelsesverdier og bruksverdier. Bevissthet og kunnskap om historisk utvikling og kulturminner/kulturmiljø er grunnlaget for identitet. Slik kunnskap er viktig i arbeidet med å skape trivsel og tilhørighet for de som bor i området. Dette kan også sikre eller bidra til en viss stabilitet og kontinuitet i omgivelsene. Sett i perspektiv av ønsket om en mer bærekraftig utvikling er det også viktig å ta vare på de ressursene som ligger investert i den eksisterende bygningsmassen.

Kulturminnelovens definisjon av kulturminner og kulturmiljøer er: «Med kulturminner menes alle spor etter menneskelig virksomhet i vårt fysiske miljø, herunder lokaliteter det knytter seg historiske hendelser, tro eller tradisjon til. Med kulturmiljø menes områder hvor kulturminner inngår som del av en større helhet eller sammenheng.» Dette betyr ikke at alle kulturminner og kulturmiljøer kan eller skal bevares.

Samfunnet må prioritere hva som er verdifullt og skal vernes. Ved vurdering av kulturminners verneverdi er det tre hovedparameter som tillegges betydning, kulturminnene skal være en kilde til kunnskap, gi grunnlag for opplevelse og være en bruksressurs for framtiden. I dette ligger også en vurdering om kulturminnene har nasjonal, regional eller lokal verdi (kilde: Riksantikvaren).

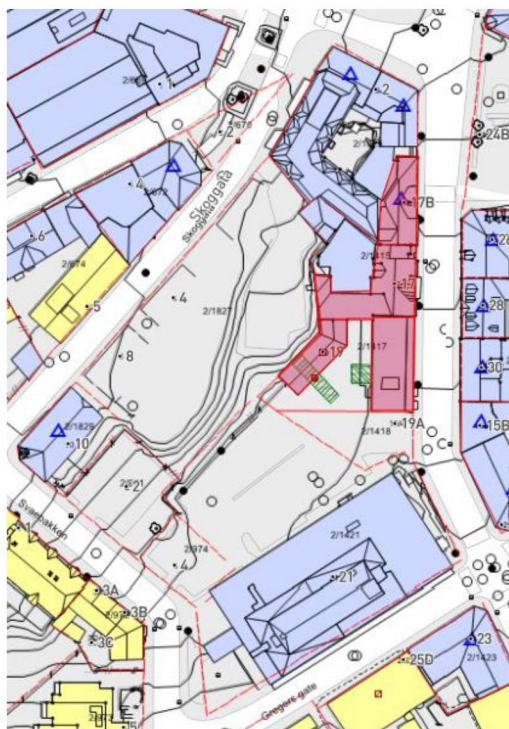
VERDIVURDERING I MEDVIRKNINGSGRUPPEN

Verdivurdering var et tema i medvirkningsmøtet, og enkelte bygninger ble løftet fram som særlig verdifulle og viktige for å bevare Sterudkvartalets og Moss sin historie. Medvirkningsgruppen presiserte at det var handelen som hadde formet Sterudkvartalet. Bygningene i Kongens gate som hadde tilhørt Sterudbedriften i Kongens gate 19, 17 og 17B, og Skoggata 2 med jernvarehandelen Henrik I Larssen var det et særlig engasjement rundt når handel ble diskutert som et viktig utviklingstrekk ved Sterudkvartalet.

I tillegg til å være en av Sterudbygningene ble Kongens gate 19 av deltagerne vurdert til å være verdifullt som en representant for oppgangstiden Moss hadde på slutten av 1930-tallet, en periode det ble nevnt at de følte var lite fortalt. Skoggata 10 ble av deltagerne vurdert til svært verdifullt på bakgrunn av sin stilling som siste gjenværende trebygning i Skoggata, og en av de siste gjenværende trevillaene i Moss sentrum. Gruppen mente at trebygninger var noe som hadde vært typisk for denne gata. Siden de øvrige trebygningene er revet var det for medvirkningsgruppen viktig at historien om disse tidligere trebygningene hadde en representant i Skoggata 10.

Infillbygget mellom Kongens gate 17 og 17B ble av deltagerne ikke sett på som verdifullt. Når det kom til Kongens gate 21 var det i medvirkningsgruppa en delt oppfatning av bygningens verdi. Noen mente det var et bygg som ikke arkitektonisk og stilmessig passet inn med de øvrige bygningene og vurderte det til lav opplevelses verdi. Andre syntes derimot at bygningen var verdifullt som en representant for Moss på 1970-tallet og viktig for å vise tidsspennet som kjennetegner Sterudkvartalet.

Tidsspenn ble trukket fram som et aspekt deltagerne så på som en av Sterudkvartalets viktige egenskaper, og for kvartalet samlet vurderte deltagerne Sterudkvartalet til å ha en høy verdi. De mente kvartalet gjennom de forskjellige bygningene representerte forskjellige epoker i byutviklingen og så på dem som deler av en helhet. De mente Sterudkvartalet hadde vært særdeles viktig for utviklingen av Moss som handelsby, og en av deltagerne sa at om man hadde gått tilbake hundre år i tid så ville Sterudkvartalet vært der man markerte at sentrum befant seg.

 Bygninger som var en del av Sterudbedriften. Tidsspennet er fra 1895-1937.

OMRÅDET OG BYGNINGENES VERN I DAG

Flere av bygningene i Sterudkvartalet har kulturhistorisk verdi og flere er registrert i SEFRAK registeret som følge av byggeår. Kongens gate 17 og 19A og Skoggata 10 er vernet etter plan- og bygningsloven (PBL) med hensynssone. Utenfor Skoggata 2 er det lagt ned et minnesmerke som er vernet etter PBL. Kongens gate er en viktig historisk veitrase som også er vernet gjennom plan- og bygningsloven. Mot Vincent Buddes plass er det lagt en hensynssone bevaring kulturmiljø som delvis ligger over Sterudkvartalet.

VURDERING AV VERNEVERDI

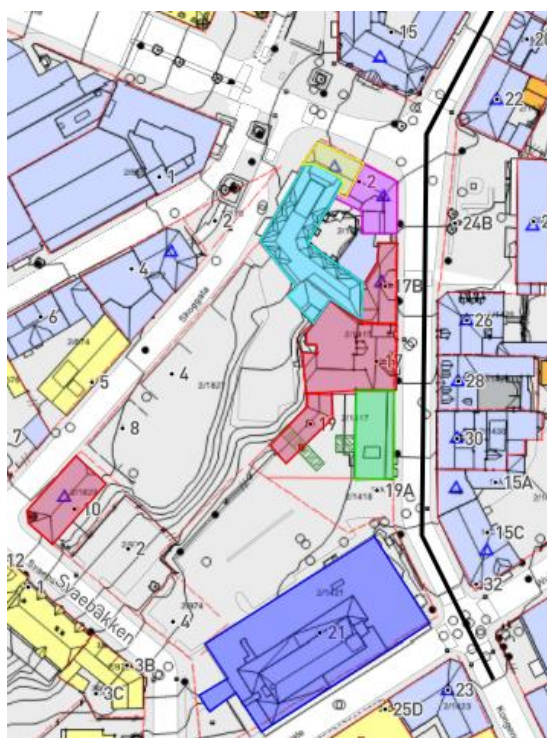
OMRÅDETS SAMLEDE VERDI

Sterudkvartalet har, gjennom sin plassering ved Kongens gate og Vincent Buddes plass, vært en del av Moss sitt viktige handel- og næringsområde. Områdets bygninger og strukturer oppleves som noe endret, med en sammensatt bygningsmasse av verneverdige bygg og nyere bygg. Flere av tomtene er uten bebyggelse, og står enten tomme, eller brukes som parkeringsplass i dag. Disse områdene har mistet sin kulturhistoriske verdi, der det som en gang var bare er representert ved fragmenter av grunnmur eller grønnsstruktur. Verdien til Sterudkvartalet ligger i spennet mellom de ulike bygningene som sammen viser Moss sin kulturhistoriske utvikling der handel har vært drivkraften. Områdets verdi henger tids- og bygningsmessig tett sammen med bebyggelsen utenfor avgrensningen, som en del av et samlet og helhetlig bygningsmiljø.

OMRÅDETS TÅLEGRENSE

Potensiale for utvikling av Sterudkvartalet må sees opp mot verneverdien. Ved ny bebyggelse er det viktig at hensynet til vern og utvikling ivaretas, dette bør gjøres gjennom gode kompromisser.

Ombygging/endringer/riving som er i direkte konflikt med verneverdige bygninger bør ikke tillates for å unngå ytterligere forringelse av området. Både bygnings- og eiendomsstrukturer bør opprettholdes. Ny bebyggelse bør tilpasses spesielt i forhold til høyder, volum, skala og plassering på tomt. Fjernvirkning av tiltak mot kulturhistoriske omgivelser bør dokumenteres. På verneverdige enkeltbygninger bør autentisk materiale og bygningsdeler bevares (ikke fjernes).

- Bygd i 1808
- Bygd før 1881
- Bygd etter bybrannen i 1881
- Bygd 1937
- Bygd 1970
- Bygd 1886

BYGNINGENES VERDI

Sterudkvartalet: Alder

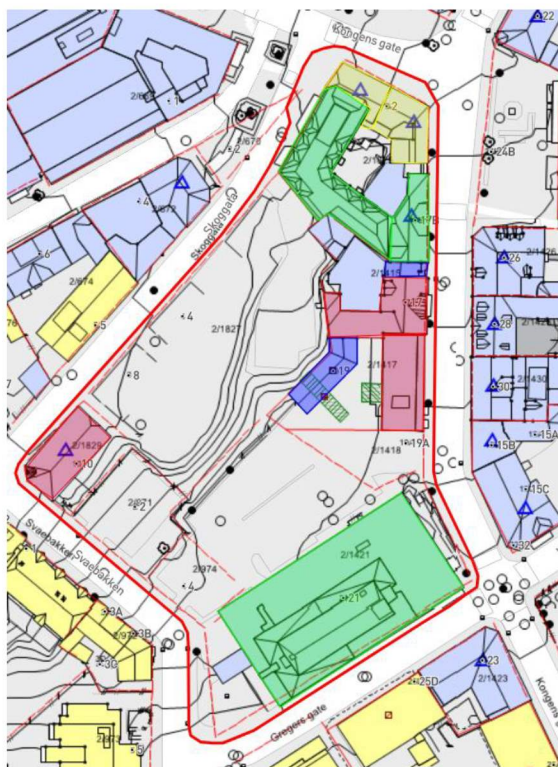
Sterudkvartalet har vært utsatt for brann i flere omganger, under bybrannen i 1808 gikk flere bygninger tapt, også under brannen 1881. Den eldste kjøpmannsgården i Sterudkvartalet er Skoggata 2, Huitfeldtgården fra 1808. Etter bybrannen i 1881 ble flere murgårder bygget i kvartalet, i dag er det bare Kongens gate 17 som ble oppført i 1881-1885 som står igjen i kvartalet da de andre ble revet da Sparebankbygget i Kongens gate 21 ble bygget.

Sterudkvartalet: Graden av bevart opprinnelighet (autentisitet)

Bygninger med opprinnelig etasjeoppdeling, materialbruk og detaljering i behold, er de framste historiefortellende bygningene. Den eldste trehusbebyggelsen i Sterudkvartalet er gjennom historien blitt endret for å kunne tilpasses ny bruk. Spesielt er det førsteetasjene ut mot gaten som har blitt utsatt for endring da nye vinduer og dører har blitt satt inn. I dag er det Skoggata 10 fra 1901 som framstår som mest opprinnelig av den eldre trehusbebyggelsen i kvartalet. Av den eldre murbebyggelsen framstår Kongens gate 19A fortsatt som en viktig representant for 1930-tallets funkisarkitektur da den er lite endret siden byggeåret i 1937.

Sterudkvartalet: Bygningshistorisk verdi

Bygningenes verdi og kvalitet faller i stor grad sammen med opprinnelighet. Verdi er i tillegg knyttet til de ulike bygningstypene hvor bevarte elementer viser til ulike tidsperioder. Selv i bygninger der modernisering og endringer av eksteriør har ført til at opprinnelig uttrykk delvis er ødelagt eller vanskelig å lese, vil bygningen kunne ha kulturhistorisk verdi.

VERDI- OG SÅRBARHETSTABELL

Tabellen viser en sammenstilling og samlet vurdering av verdi og sårbarhet, endringskapasitet, utviklingspotensial og tålegrense for hver av bygningene. Merk: I følgende kapittel tas det kun utgangspunkt i bygningenes eksteriør. Interiør ble ikke befart og er ikke vurdert.

SKOGGATA 2, HUITFELDTGÅRDEN	
Verdi – middels til høy	Huitfeldtgården er den eldste bygningen i kvartalet. Bygningen har gjennomgått flere endringer, men innehar fortsatt elementer fra den opprinnelige byggeperioden, og kan leses som et eldre bygg. Den er en kilde til kunnskap om kvartalet og til dels byggeskikken før de store bybrannene som herjet på 1800-tallet. Det har alltid vært drevet handel i bygget, noe som gir lang kontinuitet og styrker kvartalets verdi som et handelssentrum. Gårdens plassering på hjørnet mot Vincent Buddes plass gir den høy lokal opplevelsesverdi som en historisk avslutning på kvartalet. Bygningen har en høy bruksverdi.
Sårbarhet og utviklingspotensial	Bygningen tåler få endringer før særpreget går tapt. Høy sårbarhet i øvre etasjer og fasader der opprinnelig byggestil vises i materialer, takvinkel, vinduenes plassering og proporsjoner og døråpning mot Skoggata. Bygningen er mindre sårbarhet på bakkeplan mot Kongens gate der det er blitt gjennomført flere endringer noe som svekker bygningens materielle autenticitet.
Endringskapasitet	Liten
Tålegrense - lav	Bygningens karakter bør ivaretas og verdier sikres i videre planlegging. Nye tiltak bør gjennomføres i tråd med bygningens opprinnelige struktur og særpreg. Videre bruk som næring og handel med moderate endringer og teknisk oppgradering. Bygningen kan ikke endre sin hovedform. Endringer på bakkeplan mot Kongens gate kan gjennomføres om tiltaket viderefører dagens proporsjoner og materialer eller tilbakefører utskiftede bygningsdeler.

SKOGGATA 2, LAVT TILBYGG	
Verdi – middels til høy	Tilbygget er et av de eldste byggene i kvartalet. Til tross for endringer kan bygningen leses som en av de eldste bygningene i kvartalet iht byggeskikk og form. Bygget er kunnskapsbærende som spor etter den store handelsvirksomheten og kalles «Larssenhjørnet» på folkemunne. Dette viser at bygget har en historie som har festet seg hos lokalbefolkningen. Bygningen ligger i tillegg på hjørnet mot Vincent Buddes plass og har opplevelsesverdi som følge av dette. Bygningen har høy bruksverdi.
Sårbarhet og utviklingspotensial	Bygningen tåler få endringer før særpreget går tapt. Sårbare elementer er etasjehøyde samt dekor under takutstikk og vindusomramminger. Dekorelementer er ikke opprinnelige, men er en videreføring av eldre formspråk og viser til tidligere tidsperiode. Om vinduer endres må disse elementene integreres. Ved utvikling av eiendommen bør det tas hensyn til bygningens historiske karakter og kulturminneverdi.
Endringskapasitet	Liten
Tålegrense	Bygningens karakter bør ivaretas og verdier sikres i videre planlegging. Nye tiltak bør gjennomføres i tråd med bygningens opprinnelige struktur og særpreg. Videre bruk med nødvendige reparasjoner og tekniske oppgraderinger. Endringer på bakkeplan mot Kongens gate godtas med forutsetning at de baseres på tilbakeføring eller i større grad forholder seg til opprinnelig utforming i proporsjoner og materialer.

KONGENS GATE 17	
Verdi –høy	Kongens gate 17 er den eneste gjenstående murbyggård i kvartalet fra årtiene etter bybrannen i 1881. I 1917 ble bygningen modernisert noe som forsterket bygningens arkitektoniske kvaliteter. Bygningen er den første «Sterudgården» noe som gir den en høy kulturhistorisk verdi som en del av Sterudkvartalet. Bygningen viser til utviklingen i en av byens viktigste forretningsgater.
Sårbarhet og utviklingspotensial	Kongens gate 17 tåler få endringer i andre og tredje etasje i elementer som detaljering, gavlf, vindusproporsjoner og plassering. Endringer som ikke har utgangspunkt i tilbakeføring vil føre til at særpreg går tapt. Mindre sårbart på bakkeplan på grunn av tidligere endringer

	i dører og vinduer. Bygningen er sårbar for egen endring i høyde samt høye bygninger i umiddelbar nærhet.
Endringskapasitet	Liten
Tålegrense	Videre bruk med nødvendige reparasjoner og tekniske oppgraderinger som underordner seg kulturminneverdiene. Endringer på inngangsdør og vinduer på bakkeplan godtas med forutsetning om at det baseres på tilbakeføring eller forholder seg til opprinnelig utforming i større grad enn dagens løsning.

KONGENS GATE 17, INFILL	
Verdi - lav	Infyllbygget er oppført på 1980-tallet. Bygningen har ingen egen verneverdi. Den har ikke vært essensiell for handelsaktiviteten eller utviklingen i kvartalet og har lav opplevelsesverdi.
Sårbarhet og utviklingspotensial	Nye tiltak bør ivareta sammenhengen med de eksisterende verneverdige bygningene. Bygningens takvinkel er sårbar på grunn av sin plassering mellom to bygg. Ved endring eller riving av bygningen må den omkringliggende bebyggelsen hensyntas slik at den ikke dominerer over og forringer tilliggende verneverdig bebyggelse.
Endringskapasitet	Middels
Tålegrense	Bygningen kan endres så lenge takvinkel og volum videreføres. Endring eller nybygg må forholde seg til eksisterende bygningsmasse.

KONGENS GATE 17 B	
Verdi - middels	Kongens gate 17B har middels kulturhistorisk verdi. De kulturhistoriske verdiene har blitt vesentlig svekket som følge av fasadeendringer i nyere tid. Bygningen framstår i dag som lite materiell autentisk noe som forringer den bygningshistoriske verdien til bygningen. Bygningens volum og høyde er bevart. Den har verdi som en del av forretningsgårdene ut mot Kongens gate, samt gjennom sin tilknytning til Sterudbedriften. Som en del av gateløpet Kongens gate har den opplevelsesverdi siden den oppfattes som en del av den eldre bebyggelsen og forsterker opplevelsen av gaten som historisk.
Sårbarhet og utviklingspotensial	På grunn sin beliggenhet er bygningen sårbar for endring i hovedform, volum og materiale. Kongens gate 17B kan utvikles, men da bør hovedform bevares. Ved reparasjon og vedlikehold skal de opprinnelige bygningsdetaljene repareres, ikke byttes ut. Materialer, konstruksjon, overflatebehandling og farger bør tilbakeføres ved utvikling.
Endringskapasitet	Liten/middels
Tålegrense	Bygget har en lav tålegrense på grunn av sin plassering ut mot Kongens gate, og som en del av den tidlige trehusbebyggelsen.

SKOGGATA 10, SVAEGÅRDEN	
Verdi - høy	Skoggata 10 høy kulturhistorisk verdi. Bygningen er den eneste gjenstående bygningen fra den tidligere epoken i Skoggata, og har dermed svært høy verdi som det siste sporet av den gamle bebyggelsen i Skoggata. Den er en typisk bygård i sveitserstil med godt bevarte elementer noe som gir bygningen en høy arkitektonisk verdi i tillegg til at den framstår som godt lesbar og autentisk. Skoggata 10 viser spesifikke grep som ble tatt for å brannsikre trebygninger og har høy bygningshistorisk verdi. Som avsluttende bygg på et hjørne innehar den også opplevelsesverdi, da den forsterker oppfattelsen av Sterudkvartalet som et historisk kvartal.
Sårbarhet og utviklingspotensial	Bygningen er svært sårbar for endringer i eksteriøret og det skal lite til for at de kulturhistoriske verdiene blir forringet og særpreget forsvinner. Detaljering, materialbruk, tårn, proporsjoner og posisjonering av vinduer og dører er særlig sårbart. Bygningen er sårbar for endret volum og høyde, samt høye bygninger i umiddelbar nærhet. Ny bebyggelse må tilpasse seg dette bygget slik at gaten fortsatt kan framstå som harmonisk.
Endringskapasitet	Liten
Tålegrense	Bygget har en lav tålegrense, med meget begrenset endringskapasitet. Eksteriøret kan ikke endres uten at bygningen mister sin kulturhistoriske verdi. Unntak er reparasjoner og

	vedlikehold. Ved reparasjon og vedlikehold skal de opprinnelige historisk verdifulle bygningsdelene repareres og ikke byttes ut. Materialer, konstruksjoner, overflatebehandling og farger skal i størst mulig grad beholdes eller tilbakeføres. Bygningen kan brukes til handel, næring og bolig så lenge det er i tråd med øvrig reguleringsplan.
--	---

KONGENS GATE 19 A	
Verdi - middels	Kongens gate 19 har høy kulturhistorisk verdi. Gjennom sin plassering og samspill med Kongens gate 17B viser den utviklingen i en av byens viktigste forretningsgater. Bygget er en viktig representant for 1930-tallets funksjonalisme og handels- og næringsutviklingen under mellomkrigstiden i Moss. Dette gir bygningen en høy arkitektur- og kulturhistorisk verdi. Bygget er i tillegg kilde til kunnskap om oppgangstiden i Moss på slutten av 1930-tallet, som førte med seg flere funksjonalistiske bygg i byen. Bygningen er direkte knyttet til Sterudbedriften, en bedrift som spilte en viktig rolle i Moss. Sterudskilt på toppen av bygningen forsterker verdien. Den har høy opplevelsverdi som en dominerende silhuett i Sterudkvartalet.
Sårbarhet og utviklingspotensial	Bygningens enkle arkitektoniske formspråk og silhuett er meget sårbart. Særlig sårbart er byggets fasade mot Kongens gate, vindusplassering og proporsjoner, smijernselementer, lysskilt og silhuett med inntrukket etasje. Mindre sårbare er inngangspartiene og vinduene på bakkeplan mot Kongens gate, da de allerede er endret. Bygningen er sårbar for egen endring i høyde samt høye bygninger i umiddelbar nærhet. Bygningens silhuett som et høyt kvadratisk bygg med inntrukket øvre etasje er sårbar. Det er ikke blitt gjennomført interiørbefaring, bygningen kan dermed inneha viktige kulturhistoriske elementer bevart som deler av sitt interiør. Videre bruk med små tilpasninger, istandsetting og tekniske oppgraderinger i fasade mot Kongens gate og mot Gregers gate vil kunne godtas.
Endringskapasitet	Lav
Tålegrense	Bygget har en lav tålegrense, med meget begrenset endringskapasitet. Eksteriøret og bygningens høyde og volum kan ikke endres uten at bygningen mister sin kulturhistoriske verdi. Spesielt sårbar er fasaden mot Kongens gate med den inntrukne øverste etasjen med det karakteristiske rekkverket i jern og det flate taket. Unntak er reparasjoner og vedlikehold. Ved reparasjon og vedlikehold skal de opprinnelige historisk verdifulle bygningsdelene repareres og ikke byttes ut. Materialer, konstruksjoner, overflatebehandling og farger skal i størst mulig grad beholdes eller tilbakeføres.

KONGENS GATE 19, BYGG I GÅRDSROM	
Verdi – middels/lav	Bygget er vurdert til å ha en middels til lav kulturhistorisk verdi. Bygningen har høy aldersverdi og utgjør en del av den eldre trehusbebyggelsen i kvartalet. Bygningen framstår som lite autentisk som følge av utskiftning av materialer. Det har en kunnskapsverdi som en representant for bruksbygningene i tre som tidligere lå midt i kvartalet og som etter rivningene gjennom 1900-tallet nå er sjeldne. På grunn av byggets plassering bak øvrige bygg har den lav opplevelsverdi.
Sårbarhet og utviklingspotensial	Lav. Kan transformeres/utvikles eller rives.
Endringskapasitet	Stor
Tålegrense	Høy

KONGENS GATE 21	
Verdi – middels	Kongens gate 21 er en av få godt bevarte brutalistiske bygg i Moss. Bygningen er ikke en enestående representant for brutalismebevegelsen til tross for at den innehar arkitektoniske kvaliteter fra perioden. Bygningen er lite endret og framstår derfor som godt lesbar med høy grad av material autentisitet. Den innehar kunnskapsverdi som et historiefortellende element i kvartalet da den viser til områdets utvikling og revitalisering på 1960- og 1970-tallet.

Sårbarhet og utviklingspotensial	Kongens gate 21 er sårbar for endringer da denne epokens arkitektoniske verdier ligger i form og materialbruk. Det er spesielt bygningens strenge forspråk og betong som teknikk og materiale som er sårbare for endringer.
Endringskapasitet	Liten endringskapasitet som følge av at formspråket og materialbruken er sårbar for endring før verdien forringes.
Tålegrense	Mulig transformasjon som underordner seg det arkitektoniske uttrykket. Bygningen tåler få endringer i eksteriørmaterialer eller proporsjonering før verdien går tapt.

SKOGGATA 2, TORGTERRASEN	
Verdi - middels	Nybygget fra 1986 i Skoggata er utformet i postmodernistisk stil og innehar arkitekturhistorisk verdi med klare postmodernistisk trekk. Skoggata 2 har en leken fasade med forskjellige materialer, kontrastfarger og former. Typisk for postmodernismen er også tanken om å lage et levende gårdsrom, noe som er tilfelle i plassen mellom de forskjellige delene av Skoggata 2. Skoggata 2 viser utviklingen av kvartalet som et handelsområde, og utviklingen av handel og næring i Moss sentrum på 1980-tallet.
Sårbarhet og utviklingspotensial	Bygningen er middels sårbar. Sårbare elementer er kombinasjonen av de mange forskjellige formene, fargene og materialene. Kan utvikles/transformeres, men da må endringene ta hensyn til den eldre bebyggelsen i Skoggata 2 og videreføre/ta hensyn til de sårbare elementene.
Endringskapasitet	Liten
Tålegrense	Videre bruk med tilpasninger, istandsetting og tekniske oppgraderinger vil ikke gå utover bygget tålegrense. Endringer i eksteriør må forholde seg til de postmodernistiske kvalitetene.

TRINN 4 AKTIVERENDE FASE

METODIKK

I denne fasen beskrives handlingsrommet for aktivering av kulturarven i Sterudkvartalet. Handlingsrommet skal beskrive mulighetene og rammene for forvaltning, bruk og utvikling av området. I analysens tre første trinn ble Sterudkvartalets historiske karakter, betydning, verdi og tålegrense beskrevet. I denne delen av analysen vil kunnskapsmaterialet, resultatene og argumentene fra analysens tre første trinn brukes og bearbeides videre som grunnlag for å begrunne hvilke strategier, virkemidler og tilnærminger som kan brukes for å aktivere kulturarven.

Målsetningen i denne analysen er å gi tekst til anbefalte bestemmelser i reguleringsplanen når det gjelder høyder, volumer og utforming av ny bebyggelse. Sterudkvartalets verdier og kvaliteter henger sammen med opprinnelighet. Bygninger med opprinnelig etasjeoppdeling, materialbruk og detaljering i behold er de fremste historiefortellende bygningene og har høy autentisitet.

STERUDKVARTALET I DAG

Bebyggelsen i Sterudkvartalet skaper sammen en historisk kontinuitet til tross for at flere tomter står tomme som følge av at tidligere bebyggelse er revet. I dag er det bare fragmenter av tidligere bebyggelse og deler av grønnstrukturen som står igjen etter den eldre bebyggelsen langs Skoggata og Svaebakken. Det er bebyggelsen langs Kongens gate og ut mot Vincent Buddes plass som utgjør en bygningsmessig og historisk helhet. Området oppleves som noe fragmentert som følge av at den eldre trehusbebyggelsen har blitt revet og erstattet med parkeringsplasser. Spesielt er Skoggata svekket som forretningsgate som følge av at den eldre bebyggelsen ble revet i 2014/2015.

Sterudkvartalet omslutes i dag av Kongens gate som er en meget trafikkert gate, Skoggata, Svebakken og Gregers gate. Området ligger som en del av Moss sentrum og er avsatt til sentrumsformål i kommunedelplanen.

Bebyggelsen i Sterudkvartalet har blandet funksjon, med hovedsakelig boliger og forretningslokaler. I dag er flere av forretningslokalene tomme til tross for at området ligger i nærheten av den aktive handlegaten Dronningens gate.

UTFORDRINGER STERUDKVARTALET

I sentrumsplanen for Moss legges det vekt på at sentrumskjernen som Sterudkvartalet er en del av skal styrkes og fortettes. I sentrumsplanen er det lagt opp til at ny bebyggelse i Sterudkvartalet kan ha kotehøyde mellom + 30, +34 og +39. Sterudkvartalet ligger i dag på kotehøyde mellom +15 og +26. Kongens gate 21, med sine 4 etasjer ligger på kvartalets høyeste punkt, og Skoggata 10 oppført i 2 etasjer ligger på kvartalets laveste punkt. Sterudgården, Kongensgate 17B, er i dag kvartalets høyeste bygning med 5 etasjer, med lysskiltet som innehar høy kulturhistorisk verdi utgjør Sterudgården et referansepunkt i byen.

Kongens gate 21 opptar i dag store deler av kvartalet. Bygningen er utført i brutalisme, en stilepoke som er sårbar for endringer. Bygningen er lite tilpasset moderne næringsliv, og i tillegg er den ikke bygget til boligformål. Kongens gate 21 må transformeres og endres for at denne bygningen skal møte dagens behov. Det vil være utfordringer knyttet til ny bruk og vern av denne bygningen.

Sterudkvartalet ligger mot Vincent Buddes plass og Kongens gate som begge er meget trafikkerte. Vincent Buddes plass har i løpet av de siste 100 årene mistet sin funksjon som handelsplass på grunn av den gradvis

økte trafikken i området. Handelslokalene i bygningenes første etasje ut mot gaten skjemmes også av trafikken i Kongens gate. Trafikken gjør det vanskelig å koble kvartalet til den omkringliggende historiske bystrukturen.

I Skoggata, som er en smal gate som løper parallelt med Dronningens gate, er mye av den eldre bebyggelsen revet og bare Skoggata 10 er bevart. Skoggata 10 utgjør dermed et viktig kulturhistorisk element i kvartalet som eneste bevarte handelsgård i Skoggata, men opptrer som uten kontekst og isolert som følge av å stå alene. I Skoggata må man gjennom ny arkitektur styrke og fortette kvartalet uten at de kulturhistoriske verdiene i enkeltbygningen Skoggata 10 svekkes. Langs Skoggata bør det opparbeides bebyggelse som skaper et aktivt fasadeliv og knytter gaten opp mot Dronningens gate, men ny bebyggelse kan ikke overskygge Skoggata 10 sin posisjon og synlighet.

Grunneier ønsker å utvikle kvartalet til sentrumsformål med hovedvekt på boliger.. For bygninger med høy verdi, høy sårbarhet og lav endringskapasitet vil det være utfordrende å utvikle eiendommene fra næring til bolig uten at de kulturhistoriske verdiene går tapt. Sterudgården i Kongens gate 19 er sårbar for endring av eksteriør. Også Kongens gate 21, som legger beslag på store deler av kvartalet, vil være utfordrende å utvikle på grunn av at bygningens kulturhistoriske verdi er knyttet til form og materiale. Endringskapasiteten er dermed liten før verdiene går tapt.

GJELDENE FØRINGER

PLANER MED PREMISER FOR ANALYSEOMRÅDET KOMMUNEPLANENS AREALDEL FOR MOSS KOMMUNE

Sentrumsplanen for Moss har som formål å tydeliggjøre et helhetlig grep for sentrumsutviklingen der de store infrastrukturtiltakene og byutviklingen skal sees i sammenheng.

EKSISTERENDE BEBYGGELSE

Sterudkvartalet ligger i område som er avsatt i kommuneplanen til sentrumsformål.

I retningslinjene står det følgende:

Eksisterende nabobebyggelse og tilhørende gater/byrom skal være utgangspunkt for vurdering av volum, material- og fargebruk på ny bebyggelse. I historiske bymiljø, og randsonen til disse, - bør områdets karakter og skala være premissgivende for utforming av nye bygninger og anlegg.

I Skoggata er målsetningen at det skal være aktivitet i fasadeliv i første etasje i 50% av den nye bebyggelsen. I deler av Skoggata (mot Vincent Buddes plass) er det en målsetning om at 80-100% av ny bebyggelse skal ha et aktivt fasadeliv i førsteetasje.

Utnyttelseskravet til Sterudkvartalet er satt til 75% i sentrumsplanen. Andel bolig av dette skal være 75 % av totalt bruksareal.

Hensynssone (H570) – retningslinjer for bevaring av kulturmiljø

Enkelte eiendommer er i Sterudkvartalet er vernet med hensynssone (H570). Dette er Skoggata 10, Kongens gate 19, og Kongens gate 17. Hensikten med hensynssonen er å bevare kulturminner, kulturmiljø og landskap av høy lokal verneverdi.

I retningslinjene står det følgende:

I områder avmerket som hensynssone H570 bevaring kulturmiljø, bør kulturhistorisk verdifull bebyggelse og byrom, herunder gater, plasser og grøntområder, søkes bevart. Områdets særpregede miljø og karakter bør være lesbart og videreutvikles med utgangspunkt i eksisterende kvaliteter. Alle planforslag og søknader om tiltak innenfor hensynssonene som berører verdier

knyttet til kulturmiljø og kulturminner, skal forelegges antikvarisk myndighet. Ved nye tiltak innenfor hensynssonene, eller i områder som grenser inn mot hensynsoner, vil kommunen kunne kreve at det redegjøres for hvordan tiltaket forholder seg til områdets karakter og kulturmiljø, og hvordan verdiene i området kan ivaretas.

Bevaring av enkeltobjekter

For bevaringsverdig bebyggelse som ikke omfattes av reguleringsplan gjelder følgende:

- Bygningene kan ikke endres i form eller størrelse.
- Inngrep i takflater er ikke tillatt.
- Fasader og materialbruk skal opprettholdes.
- Tilbakeføring til opprinnelig form eller materialbruk er tillatt.
- Alle utvendige endringer skal forelegges for og godkjennes av antikvariske myndigheter.

HANDLINGSROMMET

Vurderingen av handlingsrommet må sees i sammenheng med ønsker og behov knyttet til pågående og fremtidig utvikling. I Sterudkvartalet er det variasjon av bygningstyper, størrelser og strukturer. I trinn 2 ble sammensetningen av ulike bygninger i kvartalet og det historiske tidsspennet mellom dem trukket frem som et viktig karaktertrekk for Sterudkvartalet. Den eksisterende bygningsmassen har hatt samfunnsmessig betydning som et handelsområde i Moss og de gjenstående bygningene viser sammen denne historien. Alle bygningene i kvartalet har kulturhistorisk verdi som setter premissene for handlingsrommet. Det anbefales at alle bygninger som i analysens trinn 1-3 har blitt beskrevet som kulturhistorisk viktige bevares uten større endringer, bygningene vil få best vern gjennom at dagens struktur og materialbruk blir bevart til tross for ny bruk.

HANDLINGSROM FELLES FOR KVARTALET

Området har stort potensial for fortetting. Nye bygg bør ta hensyn til de eksisterende bygningene, og nye tiltak bør bidra til å knytte området bedre sammen og bygge opp under kulturminnene i kvartalet.

Eksisterende bebyggelse bør bevares og det bør sikres at kvartalets særpreg som er representert gjennom de eksisterende bygningene ikke endres slik at helheten går tapt. Ny bebyggelse bør bidra til å skape et helhetlig kvartalsrom som kan brukes av alle.

Det anbefales følgende felles føringer:

- Tidsspennet i bygningene skal kunne oppleves til tross for ny bebyggelse i kvartalet.
- Ny bebyggelse bør ved hjelp av volum, farger og materialvalg forsterke de ulike epokene i kvartalet.
- Kongens gate og Skoggata er to viktige veitraseer som bør bevares og forsterkes gjennom ny bebyggelse.
- Første etasje mot Kongens gate og Skoggata bør ha publikumsrettet virksomhet mot gate slik at kvartalet som et handelsområde videreføres.
- Første etasje i bygningene langs Kongens gate og i Skoggata 2 bør tilbakeføres slik at bygningenes historiske lesbarhet forsterkes.
- Ny bebyggelse mot Skoggata bør forholde seg til eksisterende bebyggelse, og tilpasses den historiske bebyggelsen i volum og høyder. Gjennom materialer, fargebruk, vindusplassering, rytme, symmetri kan den nye arkitekturen tilpasses og harmonere med den eldre.
- I områder som kan utvikles bør ny bebyggelse tilpasses de omkringliggende bygningene. Basert på omkringliggende bebyggelse bør ikke ny bebyggelse i kvartalet overstige 5 etasjer. Høyhus anbefales ikke. Mot Skoggata bør bebyggelsen trappes ned fra 4 etasjer mot Skoggata 2 til 2 etasjer mot Skoggata 10.
- Sterudkvartalet bør med tanke på sin beliggenhet kunne brukes av alle. Privatisering av områder på bakkeplan slik som parkering, hager og private funksjoner ut mot hovedgate og torg bør unngås.

Tabellen nedenfor viser DIVE-analysens forslag til handlingsrom for de ulike bygningene i kvartalet.

Merk at følgende tekst kun forholder seg til endringer i eksteriør.

BYGNING	VERD- IER	SÅRBARHET	ENDRINGS- KAPASITET	TÅLE- GRENSE	HANDLINGSROM
SKOGGATA 2 HUITFELDT- GÅRDEN	Middels til høy	Høy sårbarhet	Liten	Lav	Hovedform, materialer og historiefortellende elementer i eksteriøret må ikke endres. Ved endringer i byggets farger må palett for trebygninger fra første halvdel av 1800-tallet benyttes. Det kan tillates endringer i inngangsparti mot Vincent Buddes plass om disse forholder seg til tidligere utforming og viderefører eksisterende historiske elementer og materialer. Anbefalte bruksformål er næring i første etasje.

BYGNING	VERD- IER	SÅRBARHET	ENDRINGS- KAPASITET	TÅLE- GRENSE	HANDLINGSROM
SKOGGATA 2 LAVT TILBYGG	Middels til høy	Høy sårbarhet Lite utviklings- potensial	Liten	Lav	Hovedform, materialer og historiefortellende elementer i eksteriøret må ikke endres. Det åpnes for endringer i fasade mot Kongens gate om disse forholder seg til tidligere utforming og viderefører eksisterende historiske elementer og materialer. Ved malerarbeid må palett fra midten av 1800-tallet følges. Anbefalt bruksformål er næring i første etasje.

BYGNING	VERD- IER	SÅRBARHET	ENDRINGS- KAPASITET	TÅLE- GRENSE	HANDLINGSROM
KONGENS GATE 17	Høy	Høy sårbarhet	Lite	Middels	Hovedform, materialer og historiefortellende elementer i eksteriøret bør ikke endres. Det åpnes for endringer i fasade mot Kongens gate om dette er en tilbakeføring til tidligere dokumentert tilstand eller implementerer historiske elementer og materialer i større grad enn dagens løsning. Ved malerarbeid må palett fra mellom 1900 og 1920 benyttes. Anbefalt bruksformål er næring i første etasje. Påbygg eller nybygg bak Kongens gate 17 må tilpasses Kongens gate 17 i form, størrelse, farge og materialvalg.

BYGNING	VERD- IER	SÅRBARHET	ENDRINGS- KAPASITET	TÅLE- GRENSE	HANDLINGSROM
KONGENS GATE 17, INFILL	Lav	Lav sårbarhet	Høy	Høy	Bygningen kan rives og erstattes med nybygg om elementer fra innfillbygget som takvinkel og materialbruk samt nedtonet fargebruk videreføres. Om den eksisterende bygningen blir stående må de samme kvalitetene ivaretas.

BYGNING	VERD- IER	SÅRBARHET	ENDRINGS- KAPASITET	TÅLE- GRENSE	HANDLINGSROM
KONGENS GATE 17B	Middels	Høy sårbarhet	Liten til middels	Lav	Bygningens hovedform, materialer og historiefortellende elementer må ivaretas. Det åpnes for endringer i fasade mot Kongens gate om dette er en tilbakeføring til tidligere dokumentert tilstand eller implementerer historiske elementer og materialer i større grad enn dagens løsning. Ved malerarbeid må palett fra århundreskiftet 1800/1900 benyttes. Anbefalt bruksformål er næring i første etasje.

BYGNING	VERD- IER	SÅRBARHET	ENDRINGS- KAPASITET	TÅLE- GRENSE	HANDLINGSROM
SKOGGATA 10, SVAEGÅRDEN	Høy	Høy sårbarhet	Liten	Lav	Bygningen kan ikke gjennomgå utvendige endringer, sett bort fra en tilbakeføring av tidligere dokumentert utgangsdør. Ved endringer i farge må det tas utgangspunkt i fargepalett typisk for trehus rundt århundreskiftet 1800/1900. Anbefalt bruksformål er næring i første etasje. Det åpnes ikke for påbygg. Nybygg kan ikke overskygge Skoggata 10 som et blikkfang, og det bør tas utgangspunkt i at nybygg skal gjenopprette opplevelsen av Skoggata 10 som en del av et kvartal og minke oppfattelsen av bygget som isolert.

BYGNING	VERD- IER	SÅRBARHET	ENDRINGS- KAPASITET	TÅLE- GRENSE	HANDLINGSROM
KONGENS GATE 19	Høy	Høy sårbarhet	Liten	Lav	Bygningen kan ikke gjennomgå endringer i fasade mot Kongens gate fra andre etasje og oppover, med mindre det omhandler tilbakeføring til opprinnelig vindusutforming. Det bør ikke utføres endringer i silhuett, volum eller detaljering. Det åpnes for forandring av inngangsparti mot Kongens gate om den tar form av en tilbakeføring til tidligere dokumentert tilstand eller implementerer historiske elementer og materialer i større grad enn dagens løsning. Ved malerarbeid må fargepalett typisk for

					funksjonalismen benyttes. Anbefalt bruksformål er næring i første etasje. Det åpnes ikke for påbygg på dette bygget, men nybygg i nærheten kan tillates om det ikke overstiger høyden til Kongens gate 19. Nybygg må tilpasses gjennom form, størrelse, farge og materialvalg.
--	--	--	--	--	--

BYGNING	VERDIER	SÅRBARHET OG UTVIKLINGS-POTENSIAL	ENDRINGS-KAPASITET	TÅLE-GRENSE	HANDLINGSROM
KONGES GATE 19, BYGG I GÅRDSROM	Middels-lav	Lav	Stor	Høy	Bygningen kan rives eller ombygges og transformeres. Om bygget ivaretas og det er et mål å beholde bygningens kulturhistoriske verdier som en representant for bruksbygninger må byggets høyde og materialer videreføres.

BYGNING	VERDIER	SÅRBARHET OG UTVIKLINGS-POTENSIAL	ENDRINGS-KAPASITET	TÅLE-GRENSE	HANDLINGSROM
KONGENS GATE 21	Middels	Høy sårbarhet Kan utvikles/ transformeres	Liten	Lav til middels	Deler av bygningen på bakkeplan kan rives. Fasaden mot Kongens gate og Gregers gate kan ikke endres. Det åpnes for påbygg om dette tar hensyn til bygningens arkitektoniske kvaliteter. Dette gjelder materialer, vindusbånd og bygningens kvadratiske formspråk. Det bør ved påbygg skapes en helhet mellom ny del og eksisterende bygg gjennom form og materialbruk.

BYGNING	VERDIER	SÅRBARHET OG UTVIKLINGS-POTENSIAL	ENDRINGS-KAPASITET	TÅLE-GRENSE	HANDLINGSROM
SKOGGATA 2 TORV-TERRASSEN	Middels	Middels sårbarhet Kan utvikles/ transformeres	Liten	Lav til middels	Bygningen bør som hovedregel ikke gjennomgå endringer i fasade mot gateløp. Det bør ikke tillates endringer i takform, bygningsdetaljer eller typisk postmodernistiske grep.

09.10.2019

X Marthine Wibe

Utarbeidet av

Signert av: Wibe, Marthine (NOMW200518)

 Gjenopprettelig signatur

X Monica Anette Rusten

Godkjent av

Signert av: Monica Anette Rusten

LITTERATUR

Litteratur

Brinchmann, Henry «Mosse Håndverk i ladested og kjøpstad» Moss: Moss håndverkerforening, 1973

Edfeldt, Per «Kortfattet lokalhistorie for Moss til bruk i Skolen» Moss: Den pedagogiske veiledningstjenesten, 1978.

Evensberget, Snorre «Bygd og by i Norge: Østfold» Oslo: Gyldendal, 1978.

Gjendem, Camilla «Modernistisk arkitektur: funkis i Moss i et modernistisk utstillingsrom» Østfold Museene, 2011.

Magnussen, Arne «Moss etter frigjøringen: en oversikt» Moss: Moss avis, 1946.

Ringdal, Nils Johan «Moss bys historie 1700-1880» Moss: Moss kommune, 1989

Ringdal, Nils Johan «Moss bys historie 1880-1990» Moss: Moss kommune, 1994

Sterud, L.P «Sterud-Boken: vekst og utvikling» Moss, 1937.

Tostrup, Agnes «Kjenn ditt lands turistbrosjyrer: Moss» Moss: Sæbbøs Bokhandel, 1937.

Artikkel

Hansen, Eilert «Håndverkerne kommer til Moss» Moss dagblad, 23. nov 2015. (8. sep 2019).

Henriksen, Kjell «Glimt fra Moss» Moss historielag, (10.sep 2019).

Andre kilder

Arkivverket - branntakster

Kartverket – historiske kart

Moss historielag - kart

Moss kommune – byggesaksarkiv

Nasjonalbiblioteket – bilder

Privat samling, Arve Tomt Gundersen, Mossehistorien – bilder og litteratur om Sterud

Østfold fylkes billedarkiv - bilder

WSP i Norge er en del av WSP konsernet, som med sine totalt 48 000 medarbeidere i 40 land er et av verdens ledende rådgivende ingeniørselskap. WSP i Norge har rundt 600 ansatte innen prosjektledelse, prosjektadministrasjon, prosjektering og tverrfaglig rådgivning. Den tverrfaglige kapasitet i konsernet gjør det mulig å tilby konsulentttjenester på alle områder for alle faser i byggeprosjekter. Vi har flere rådgivere innen alle våre tjenestekområder, noe som bidrar til at vi har god kapasitet og robusthet i våre leveranser.

WSP Norge

Forretningsområde Bygg

WSP Norge AS – Kulturminnerådgivning
Engebrets vei 5, 0275 Oslo

Org. Nr: 881 894 742

Tlf: 93 24 00 00